

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Лілія Вовк

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Дрогобич

2021

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 7 від 20.05. 2021 р.)

Рецензенти :

Гук Орест Васильович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Федорович Анна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск

Невмержицька Олена Василівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Вовк Лілія.

В 61 **Гендерне виховання дошкільнят** : методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. 68 с.

Запропонований посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Гендерне виховання дошкільнят» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Посібник містить тематику семінарських занять, основні поняття і терміни, питання для обговорення, запитання та завдання для підготовки до семінарських занять, схеми, таблиці, літературу до кожної теми, додатки. Зорієнтований на студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, вихователів закладів дошкільної освіти, а також усіх, хто цікавиться питаннями гендерного підходу до виховання дитини.

© Лілія Вовк

З М І С Т

Передмова.....	4
Теми семінарських занять.....	6
Тема 1. Гендерний підхід у вихованні дошкільників.....	7
Тема 2. Гендерна соціалізація дітей дошкільного віку.....	14
Тема 3. Заклад дошкільної освіти як інститут гендерної соціалізації дітей.....	21
Тема 4. Індивідуальні особливості хлопців і дівчат у дошкільному віці.....	29
Тема 5. Гендерне виховання дошкільнят в умовах сім'ї.....	35
Тема 6. Методи і засоби статевої ролі виховання дошкільнят.....	41
Тема 7. Організація різних видів діяльності дітей з урахуванням гендерного підходу.....	47
Тема 8. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї у розв'язанні завдань гендерного виховання дошкільнят.....	55
Список літератури.....	61
Предметний покажчик.....	66

ПЕРЕДМОВА

Спецкурс є систематичним викладом матеріалу з проблеми впровадження гендерного підходу в освітній процес закладів дошкільної освіти. У його змісті гендерне виховання розглядається як інноваційний напрям педагогічної теорії і практики, соціокультурний феномен, пов'язаний з формуванням у майбутніх вихователів адекватних уявлень про ролі чоловіків і жінок сучасного суспільства, знань про гендерні стереотипи та способи їх подолання.

Метою викладання навчальної дисципліни «Гендерне виховання дошкільнят» є формування оптимального рівня готовності майбутнього вихователя до гендерного виховання дошкільників. Ця мета реалізується через:

- підвищення рівня гендерної грамотності студентів;
- залучення їх до знань, які є джерелом інформації про соціокультурні механізми конструювання розбіжностей у чоловічих і жіночих соціальних ролях;
- аналіз специфіки гендерного виховання дошкільників з урахуванням культурно-історичного аспекту;
- ознайомлення з особливостями процесу гендерного виховання та гендерної соціалізації у дошкільному віці;
- становлення у майбутніх педагогів гендерної толерантності та гендерної сприйнятливості;
- орієнтація на розвиток навичок гендерного аналізу соціальних явищ і процесів;
- сприяння в застосуванні студентами отриманих знань у самостійній практичній діяльності.

Ці завдання реалізуються через використання на семінарських заняттях методу проблемного викладу матеріалу, ділових ігор, проблемно орієнтованих групових дискусій, технологій групового та індивідуального проєктування.

Посібник допомагає в організації семінарських занять студентів, дає їм змогу ознайомитися з: особливостями психофізіологічного розвитку дитини, зумовленими її статтю; сутністю гендерного підходу в освіті; прийомами і технологіями гендерного виховання дітей; основними законодавчими актами і документами, що регулюють гендерні відносини в нашій країні. Результатом ознайомлення з посібником буде формування у студентів гендерної толерантності, критичного мислення, спрямованості на реалізацію гендерного виховання дошкільників, вміння організовувати конструктивну гендерну комунікацію.

Це видання побудоване за вимогами кредитно-модульної системи організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Кожна тема семінарського заняття відображає логіку розгортання процесу навчання, послідовність його основних компонентів. До кожної теми подано план, літературу, методичні поради, питання для самопідготовки з курсу «Гендерне виховання дошкільнят», тематику індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, предметний покажчик.

Теми семінарських занять

1. Гендерний підхід у вихованні дошкільників.
2. Гендерна соціалізація дітей дошкільного віку.
3. Заклад дошкільної освіти як інститут гендерної соціалізації дітей.
4. Індивідуальні особливості хлопців і дівчат у дошкільному віці.
5. Гендерне виховання дошкільнят в умовах сім'ї.
6. Методи і засоби статево-рольового виховання дошкільнят.
7. Організація різних видів діяльності дітей з урахуванням гендерного підходу.
8. Взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у розв'язанні завдань гендерного виховання дошкільників.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Гендерний підхід у вихованні дошкільників

План:

1. Поняття «гендер» у сучасній науці.
2. Гендер як соціальний конструкт.
3. Принцип індивідуалізації виховання дитини у працях педагогів XIX–XX ст.
4. Особистісно орієнтована модель дошкільної освіти: зміст, основні принципи.
5. Гендерна педагогіка. Принципи статевої ролі в підході у вихованні дітей.
6. Зміст і мета гендерного виховання дошкільнят.

Ключові поняття:

Біологічна стать – це анатомо-біологічні особливості організму, на основі яких люди визначаються як чоловіки, або жінки [10,12].

Гендер – це соціальна стать; специфічний набір культурних і поведінкових особливостей, на основі яких формуються вимоги до соціальної поведінки чоловіків і жінок.

Гендерне виховання – процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідність урахування статевої належності; формування основ ціннісного ставлення до людей як до представників різної статі та самої себе (як до хлопчика чи дівчинки).

Гендерна педагогіка – це розділ педагогіки, що вивчає особливості гендерної соціалізації, навчання та виховання хлопчиків і дівчаток.

Гендерний підхід до виховання – підхід до виховання, що ґрунтується винятково на врахуванні індивідуальних особливостей дитини, має на меті розкриття її потенціалу [10,10].

Соціальна стать – набір соціокультурних, репродуктивних, соматичних та поведінкових характеристик, за допомогою яких індивіду присвоюється статус чоловіка чи жінки.

Статево-рольовий підхід до виховання – підхід до виховання, що базується винятково на врахуванні біологічних особливостей статі, що обмежує розкриття власного потенціалу дитини [10, 11].

Фемінізм – зазвичай політичний рух, основна мета якого – зміна становища жінки у світі.

Українські педагоги, в працях яких знаходимо ідеї виховання дітей різних статей сприятливого процесу гендерної соціалізації:

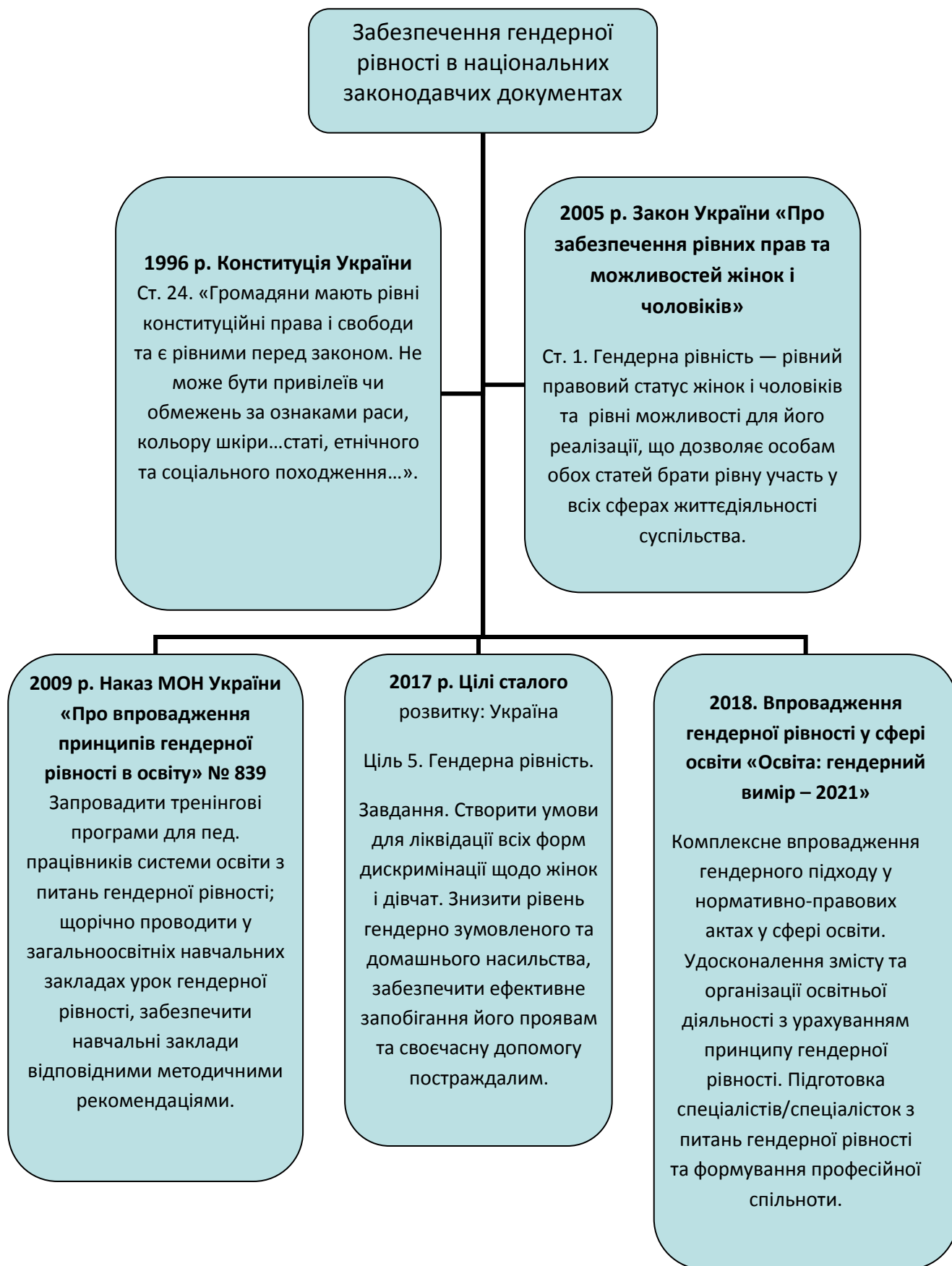
- В. Сухомлинський (побудова педагогічного процесу на засадах рівності, егалітарності, подолання педагогами статевих стереотипів, формування дитячих уявлень про мужність, жіночність; «орієнтація дівчинки-жінки на активну участь у суспільному виробництві, а не на пасивну роль домашньої господарки, на пасивне обмеження сфери її діяльності доглядом за дітьми – ось що дуже важливо в тому загальному тоні, який має характеризувати духовне життя школи» [13, 322].

- А. Макаренко (спільне виховання, «Виховання дитини-дівчинки чи хлопчика – це передусім формування культури особистості, виховання її як майбутнього сім'янина, формування у неї почуття любові, власної гідності, відповідальності, яке включає самоповагу й повагу до інших», заохочення синів до виконання домашніх справ [8, 43].

- К. Ушинський (право жінок на освіту, «Для християнства чоловік і жінка – особи рівноправні, однаково самостійні й однаково відповідальні, яких тільки шлюб вводить у рівноправні між собою відносини») [16, 86].

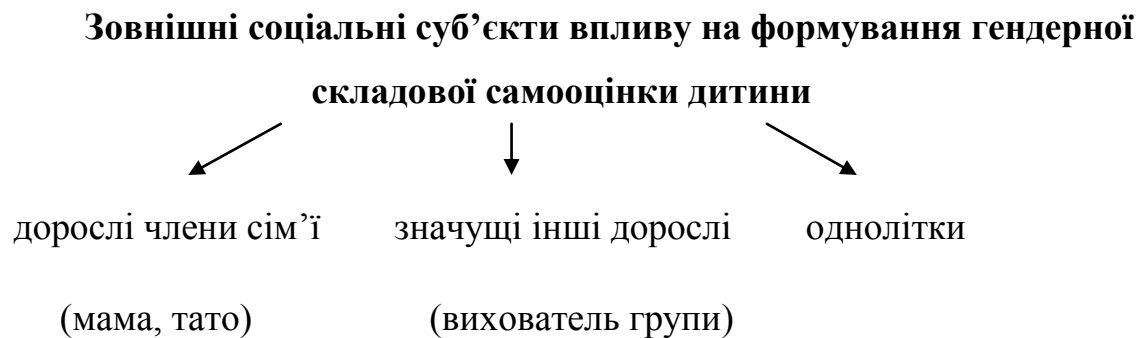
- С. Русова (виступала за коєдукацію, яка для успішної реалізації вимагає певних умов, а саме «свідомих вихователів, що розуміють психіку своїх учнів і учениць, знавців гігієни цього періоду і тактовних у своїх відносинах до учнів, виховання і навчання у школах для обох статей потрібно проводити з уважливою індивідуалізацією... треба, щоб батьки в родинному житті дотримувалися тих же принципів, якими керується школа, встановлюючи відносини між учнями взагалі, не поділяючи їх різко на хлопців та дівчат і ставлячи до них однакові вимоги, що відповідають їх фізичним та інтелектуальним силам») [12, 110].

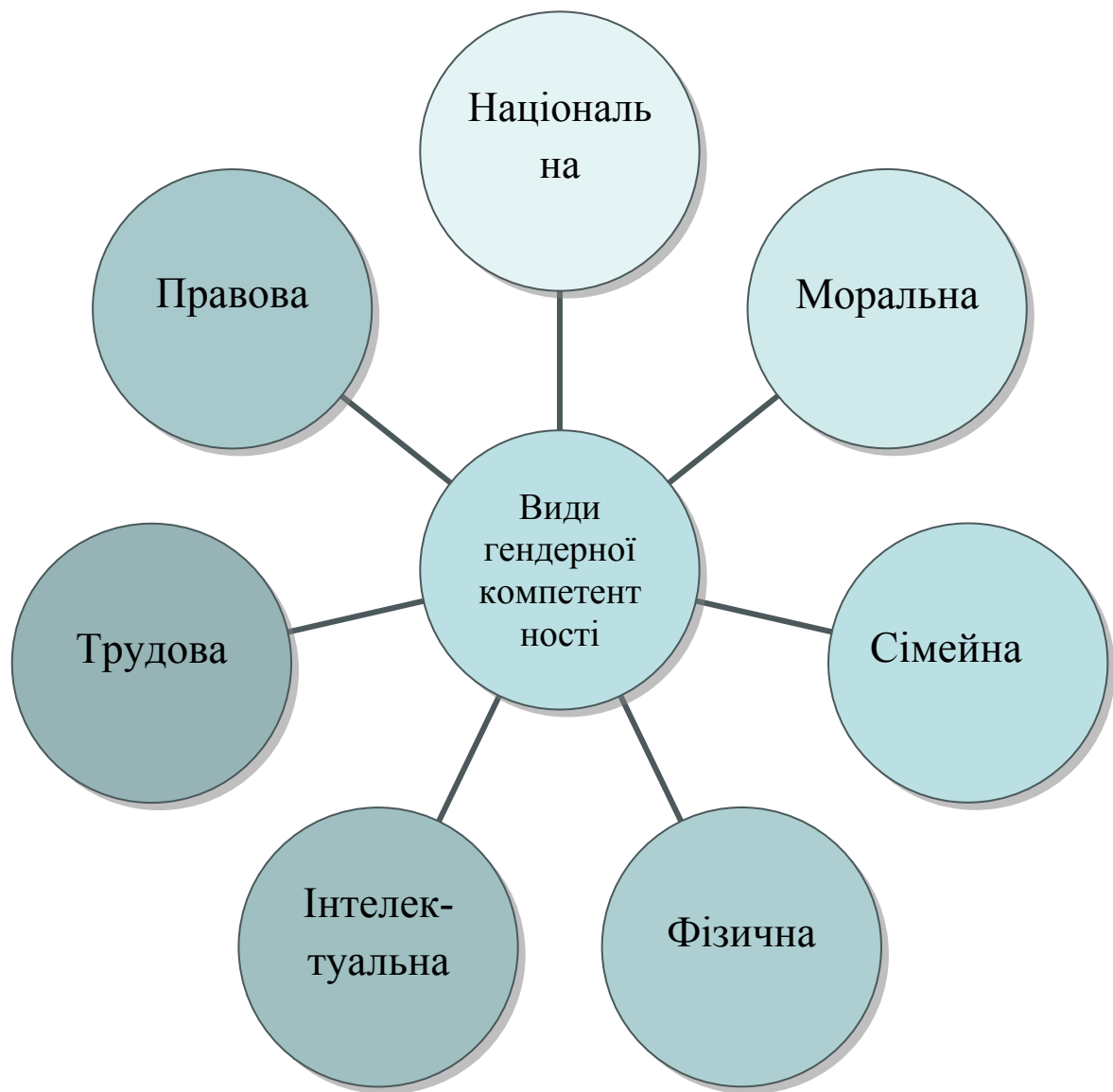
- Я. Корчак («може ж дівчинка бігати краще, ніж хлопчик, тоді чому хлопчику не можна гратись в ляльки?») [6, 313].

Гендерний розвиток дитини

Вік дитини	Статевовідповідна поведінка	Гендерні стереотипи	Гендерна ідентичність
Від народження до 2,5 року	Іграшки та ігрова діяльність відповідно до статі	Починають з'являтися неусвідомлені	Удосконалюється здатність розрізняти чоловіків і жінок
Від 2,5 до 7 років	Ігри з представниками тотожної статі; гендерна сегрегація	Проявляються в інтересах, заняттях	Усвідомлює константність статі
Від 7 до 11 років	Поглиблюється перевага у виборі ігор для хлопчиків, у дівчат зростає інтерес до маскулінних видів діяльності	Стереотипи, які належать до особистісних рис, якостей	
Від 11 років і старші	Відповідна статі через процес гендерної інтенсифікації; менш виражена сегрегація між статями	Несприйнятливість поведінки, яка не відповідає уявленням про статеву належність; з часом стереотипізація стає менш вираженою	Інтенсифікація гендерної ідентичності

Питання для обговорення:

1. Актуальність гендерного виховання дошкільників.
2. Зміст і мета гендерного виховання дошкільнят.
3. Завдання, принципи статевої ролі підходу.
4. Обґрунтуйте необхідність диференційованого підходу у вихованні дітей різної статі.

Питання проблемного характеру:

1. Вплив соціальних очікувань щодо поведінки особистості на формування ідентичності.
2. Проаналізуйте погляди А. Макаренка, В. Сухомлинського на проблему виховання хлопчиків і дівчаток.

Практичні завдання:

1. Напишіть есе на тему: «Якщо б я на один день став/ла жінкою/чоловіком».
2. Складіть список рис характеру, які заважають або допомагають досягати поставлених цілей. Наскільки вибрані якості особистості співвідносяться з гендерними стереотипами маскулінності / фемінності?

Тематика доповідей та рефератів:

1. Гендерні аспекти в педагогічних системах минулого.
2. Статус жінки в добу Київської Русі. Свідчення пошанування жінки, її статусу в сім'ї, волевиявлення в історичних документах («Повчання дітям» Володимира Мономаха тощо).
3. Майнові (материзна) та громадянські права жінки в Середньовічній Україні (за Литовським статутом).
4. Внесок українського жіноцтва в побудову освітньої справи.

Література:

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вер. 2005 р. № 52, ст. 561. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вер. 2012 р. № 32, ст. 412. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
3. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 1. С. 7–13.
4. Градусова Л. В. Гендерная педагогіка : учебн. пособ. Москва : Флинта : Наука, 2011. 176 с.
5. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 400 с.
6. Корчак Я. Правила життя : Педагогіка для дітей та дорослих. Київ : Фоліо, 2016. 544 с.
7. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
8. Макаренко А. С. Педагогічні твори : у 8 т. Москва : Педагогіка, 1983.

9. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / авт. кол.: Агеєва В. П., Близнюк В. В., Головашенко І. О. та ін. Київ : «КІС», 2004. 536 с.
10. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
11. Руднева О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. 2002. № 4. С. 103–108.
12. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Либідь, 1997. Кн. 2. С. 287–289.
13. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с. Т. 3. 350 с.
14. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка : психологічне становлення індивідуальності. Київ : Знання, 1989. 48 с.
15. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2012. 368 с.
16. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. С. 182–191.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема: Гендерна соціалізація дітей дошкільного віку

План:

1. Сутність і значення гендерної соціалізації.
2. Механізми формування гендерної ідентичності дошкільників.
3. Роль гендерних стереотипів у процесі становлення особистості в дошкільному віці.
4. Особливості гендерної соціалізації хлопчиків і дівчаток.
5. Становлення гендерної ідентичності дошкільників.

Ключові поняття:

Андрогінія – це гармонійне поєднання в індивіді жіночих (фемінних) і чоловічих (маскулінних) соціальних властивостей, що передбачає допомогу дитині в усвідомленні та прийнятті своєї статевої належності, опануванні й реалізації відповідних до неї соціальних ролей, а також опануванні багатьох соціальних ролей, не зумовлених статевою належністю дитини [1, 133].

Гендерна соціалізація – засвоєння та відтворення норм поведінки, цінностей, очікування від конкретної статі, прийняті в окремій культурі.

Гендерні ролі – форми поведінки людини унормовані або не унормовані суспільством відповідно до її біологічної статі [8, 10].

Гендерна ідентичність – усвідомлення та презентація людиною власної соціальної ролі, що збігається або не збігається з біологічною статтю [8, 8].

Гендерні уявлення – обумовлені соціальним контекстом поняття, погляди, ствердження та пояснення розподілу чоловічих і жіночих ролей у суспільстві.

Гендерні стереотипи – стійкі, унормовані уявлення у суспільній свідомості про характеристики, якості та моделі поведінки людей за ознакою статі [8, 10].

Диференційована соціалізація – процес соціалізації, з урахуванням того факту, що хлопчики і дівчатка формуються у різних соціально-психологічних умовах.

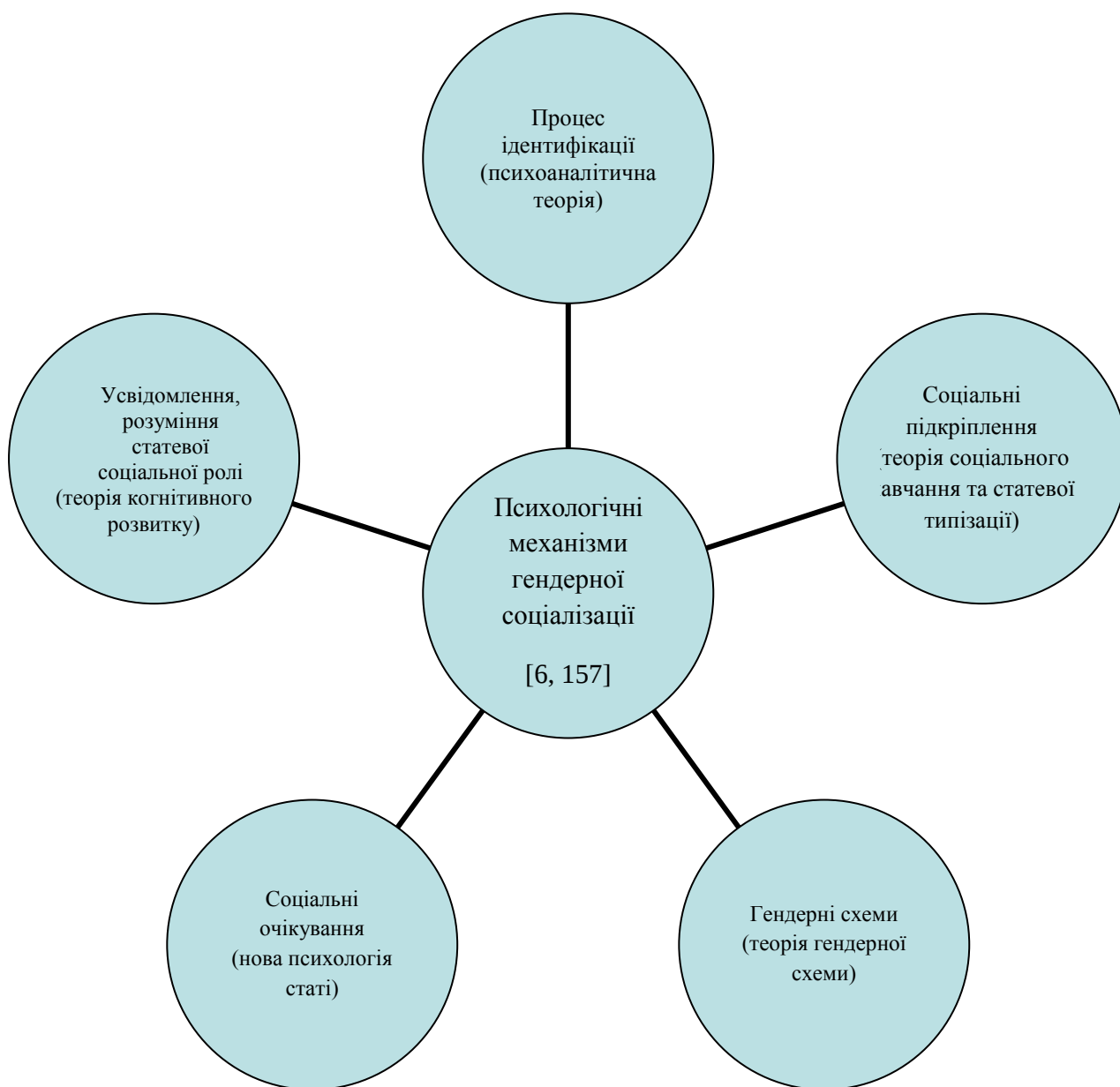
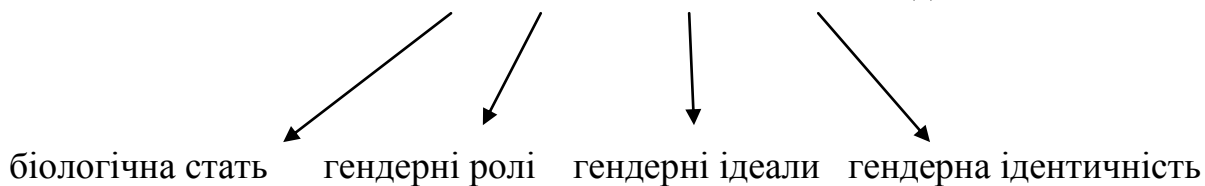
Маскулінність – сукупність фізичних, психічних та поведінкових властивостей, які традиційно вважаються притаманними чоловікам [8, 10].

Недиференційований тип особистості – недостатнє проявлення фемінних чи маскулінних властивостей.

Соціалізація – процес, під час якого дитина засвоює норми поведінки, мотиви, цінності, переконання, притаманні культурі суспільства.

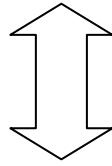
Фемінність – сукупність фізичних, психічних та поведінкових властивостей, які традиційно вважаються притаманними жінкам [8, 12].

Основні компоненти статевої свідомості

Схема статевої соціалізації

Засвоєння прийнятих норм поведінки чоловічої та жіночої статі,
цінностей, гендерних стереотипів

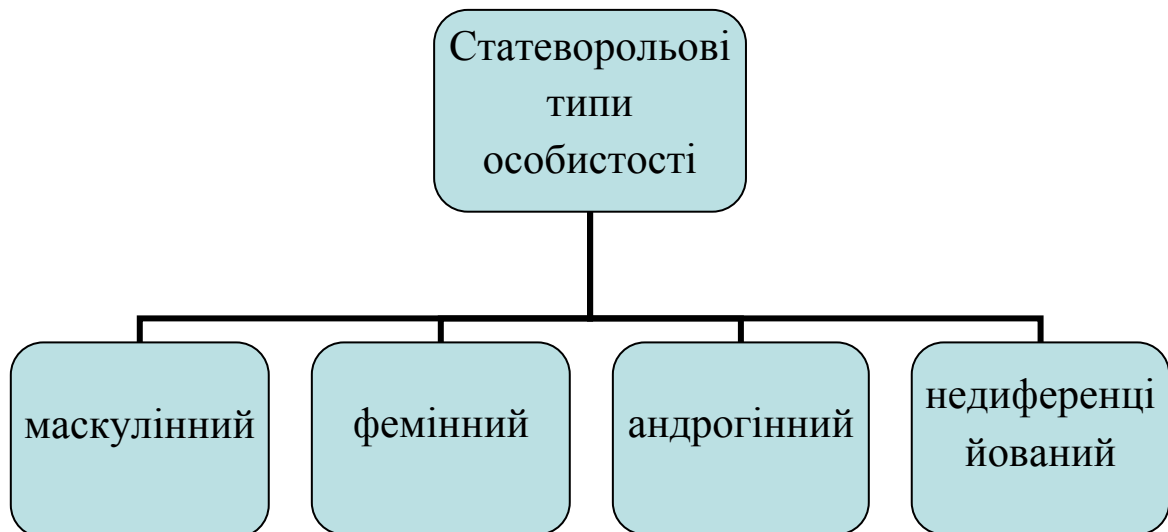
Вплив суспільства, соціального середовища на засвоєння
стандартів поведінки особистості, прийнятних для її статевої
належності, засвоєння загальнозначущих норм

Способи здійснення статеворольової соціалізації

Диференціальне посилення
(заохочення або соціальне несхвалення
гендерно-рольової поведінки залежно
від того, чи прийнятна у нормах
суспільства)

Диференціальне наслідування
(вибір і наслідування особистістю
гендерної ролі в значущих для неї
групах)

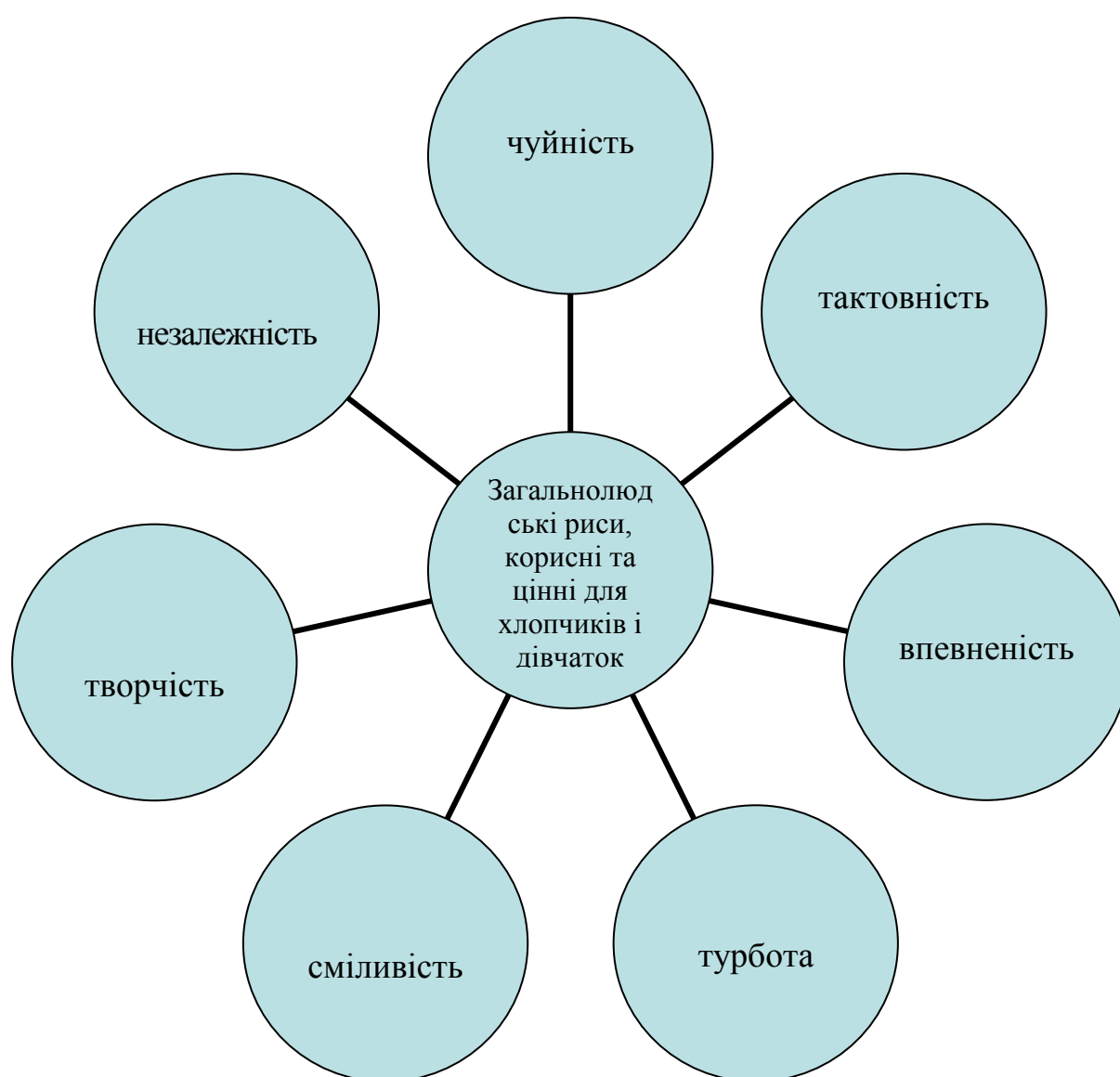
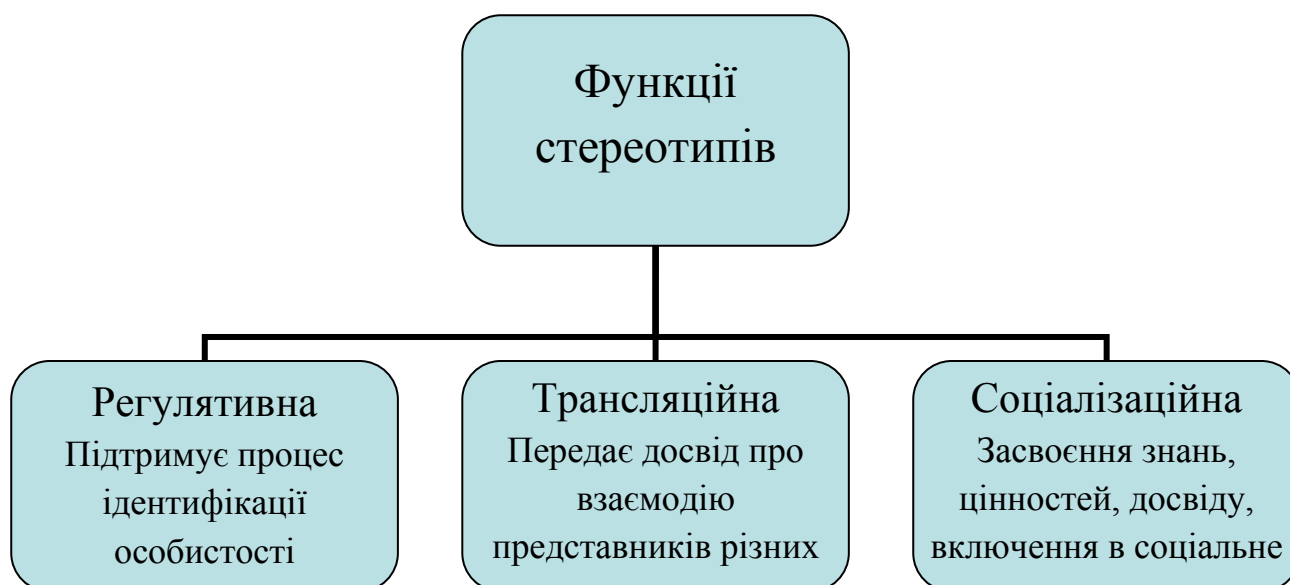
Стереотипи щодо жіночих якостей	Стереотипи щодо чоловічих якостей
Терплячість, м'якість, емоційність, емпатійність, хазяйновитість...	Агресивність, ініціативність, надійність, мудрість, контроль...

Розвиток гендерних уявлень дітей дошкільного віку

Вік	Що формується?	Зразок
2–3	Особисті гендерні уявлення	«Я хлопчик»
3–5	Гендерний поділ дітей та дорослих	«Вона – дівчинка» «Тато – чоловік»
4	Перевага стевотипізованих предметів, чіткі уявлення щодо гендеру	«Ляльки для дівчаток», «Плаття одягають дівчатка»
5	Статеворольова поведінка, ідентифікація з батьками своєї статі	«Я не прибираю, не вишиваю, бо я хлопчик», «Я хочу вирости таким як тато»
13	Можлива зміна деяких стереотипів	«Чоловіки можуть бути поварами» «Жінки можуть проявляти ініціативу»

Схема формування гендерних стереотипів

Питання для обговорення:

1. Розкрийте поняття гендерної соціалізації.
2. У чому специфіка соціалізації хлопчиків і дівчаток?
3. Які інститути соціалізації найбільш важливі для формування особистості дошкільника?
4. Розкрийте зміст поняття «гендерна ідентичність».
5. Назвіть гендерні характеристики особистості та розкрийте їх зміст.
6. Які гендерні уявлення формуються у дошкільників?

Питання проблемного характеру:

1. Виявіть і розкрийте гендерні стереотипи у вихованні дітей дошкільного віку.
2. Які шляхи подолання труднощів у соціалізації хлопчиків і дівчаток?
3. Чи відчували ви на собі дію стереотипів? Як ви почувалися?
4. Які способи подолання гендерних стереотипів у закладах дошкільної освіти?

Практичні завдання:

1. Підберіть приклади з творів художньої літератури, які відображають особливості процесу гендерної соціалізації у хлопчиків і дівчаток.

2. Написання есе на тему: «Гендерні стереотипи та їх метаморфози в ...»:

українських народних, чарівних, соціально-побутових казках; античній, єгипетській, слов'янській міфології, східних міфологіях; західноєвропейській середньовічній, буддистській, індуїстській, японській, китайській, епохи Відродження, лицарській куртуазній культурах; українській рекламі; епоху романтизму, козаччини; творчості Т. Шевченка, сучасних українських письменників; телевізійних художніх серіалах; мультиплікаційних фільмах; традиційній українській, християнській, арабській, індійській сім'ях.

3. Складання списку гендерних стереотипів.

Робота спочатку проходить у групах по 4–6 осіб. Учасникам пропонують згадати гендерні стереотипи, з якими вони зустрічаються. Їх треба сформулювати коротко, наприклад: «жінки – емоційні, чоловіки – раціональні»; «жінка повинна бути гарною й

сексуально привабливою»; «чоловік повинен усе знати й ні в чому не сумніватися».

Перед виконанням завдання доречно повторно обговорити поняття «гендерний стереотип» і «види гендерних стереотипів».

Потім кожна група зачитує список стереотипів, які були нею виділені.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Погляди англійського філософа Джона Локка на систему виховання.
2. Ставлення Клода Гельвеція до жіночої освіти.
3. Позиція Й. Г. Песталоцці стосовно виховання дітей різної статі.
4. Погляди Григорія Ващенка на процес виховання хлопців і дівчат.

Література:

1. Горностай, П. П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. Основи теорії гендеру : навч. посіб. Київ : «К.І.С», 2004. С. 132–155.
2. Здравомислова О., Герасимова К., Троян Н. Гендерні стереотипи в літературі для дошкільників : російські казки. *Дошкільна освіта*. 2010. № 4. С. 32–45.
3. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання*. 2006. № 3. С. 10–13.
4. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
5. Марценюк Т. Гендерна соціалізація як процес формування маскуліних та фемінних ознак гендерної ідентичності. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2004. Т. 32. С. 33–41.
6. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / авт. кол.: Агеєва В. П., Близнюк В. В., Головащенко І. О. та ін. Київ : «КІС», 2004. С. 132–156; С. 157–181.
7. Палій А. А. Особливості статевої ролі уявлень дітей дошкільного віку : автореф. дис. к. псих. н.: 19.00.07. / АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 1996. 24 с.
8. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: Заклад дошкільної освіти як інститут гендерної соціалізації дітей

План:

1. Гендерні аспекти сучасної системи дошкільної освіти.
2. Зміст гендерного виховання у програмах розвитку дитини дошкільного віку.
3. Особливості спілкування та взаємодії хлопчиків та дівчаток у групі дитячого садка.
4. Вплив предметно-розвивального середовища на гендерне виховання дошкільнят.
5. Основні види булінгу дітей за гендерною ознакою. Протидія булінгу в дитячому колективі.

Ключові поняття:

Булінг (цькування), тобто дії учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

Відкрита дискримінація – це освітні програми, які відрізняються для дітей обох статей.

Гендерна дискримінація (дискримінація за ознакою статі, сексизм) – порушення прав людини за ознакою статі, ставлення чи сприйняття людини на основі категорії статі, а не за її індивідуальними якостями [6, 8].

Гендерночутливий освітній простір – педагогічне середовище виховання особистості, яке враховує принципи комплексного гендерного підходу, в якому відбувається освітній процес, вільний від гендерної дискримінації та стереотипів [6, 10].

Гендерна чутливість – здатність бачити, відчувати прояви гендерної нерівності та дискримінації, визнавати їх наявність на всіх рівнях та у всіх сферах життєдіяльності суспільства, враховувати ці аспекти у стратегіях та діях [6, 9].

Інститути соціалізації – групи чи деякі особистості, які впливають на засвоєння норм і цінностей, формування уявлень особистості.

Прихована дискримінація – це відображення гендерних стереотипів у матеріалах для дітей.

Сексизм – переслідування, дискримінація за статтю.

Закон України «Про освіту»:

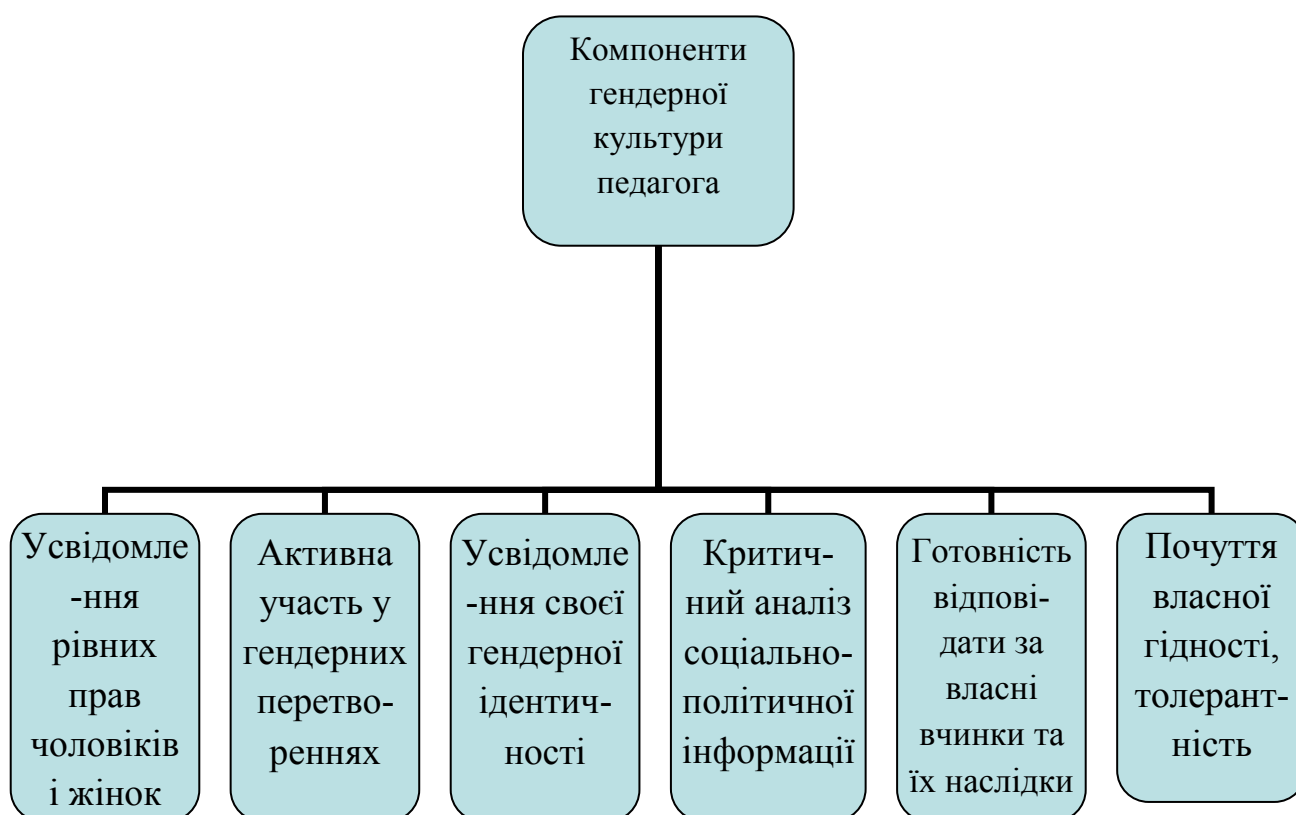
Ст. 3 «Право громадян України на освіту» – громадяни України мають право на безкоштовну освіту незалежно від статі;

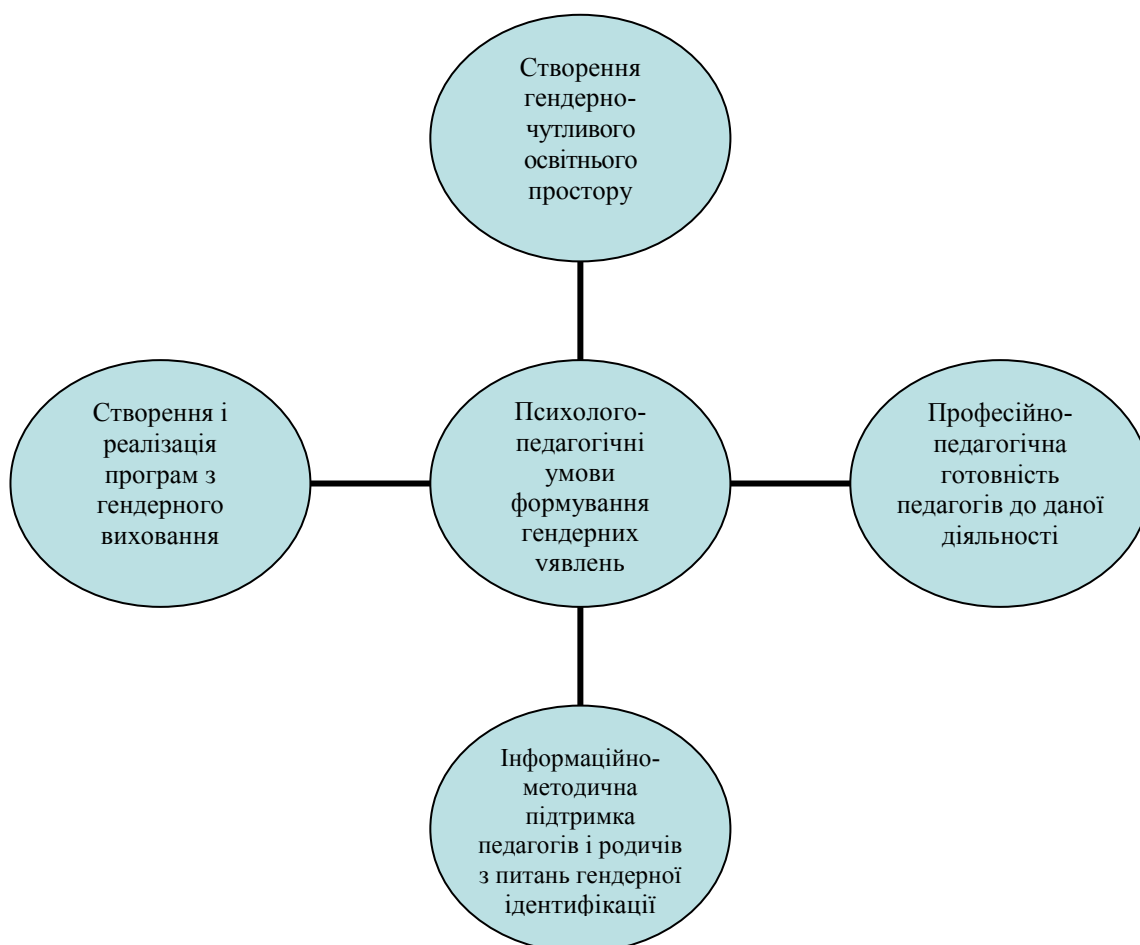
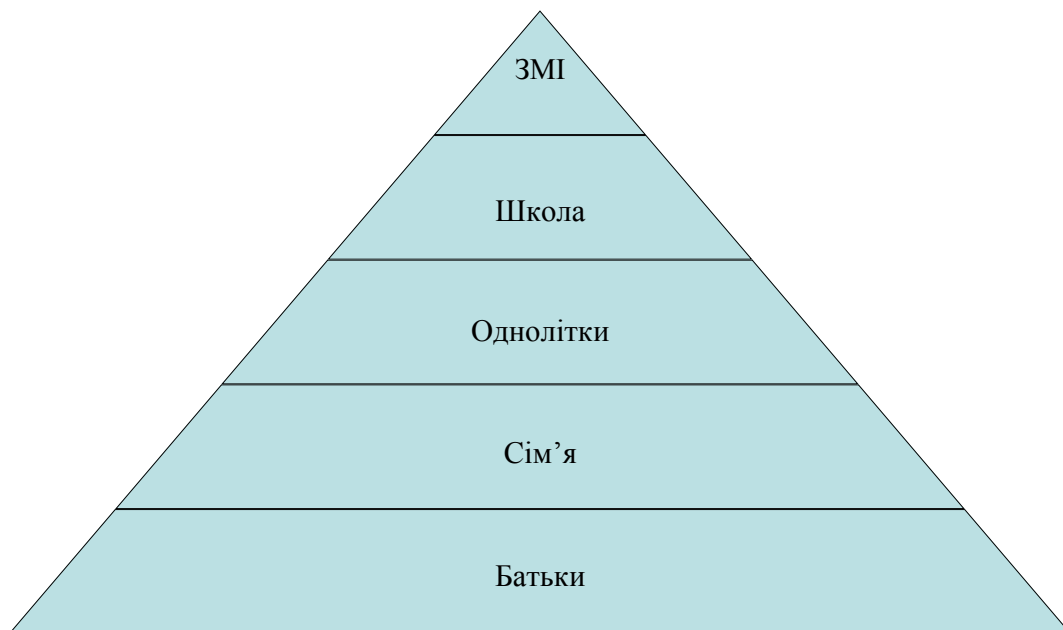
Ст. 33 «Дошкільна освіта» – дошкільна освіта і виховання здійснюється у взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї і має на меті всебічний розвиток дітей обох статей [10].

Закон України «Про дошкільну освіту»

Ст. 9 – громадяни України, незалежно від статі, мають рівні права на здобуття дошкільної освіти.

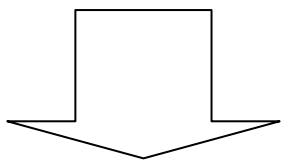
Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» – враховує принципи егалітарного виховання особистості [12].

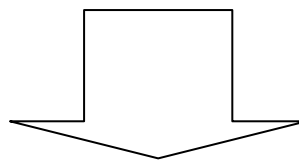
Агенти гендерної соціалізації

Можливість вибору гендерної ідеології фахівцем закладу дошкільної освіти

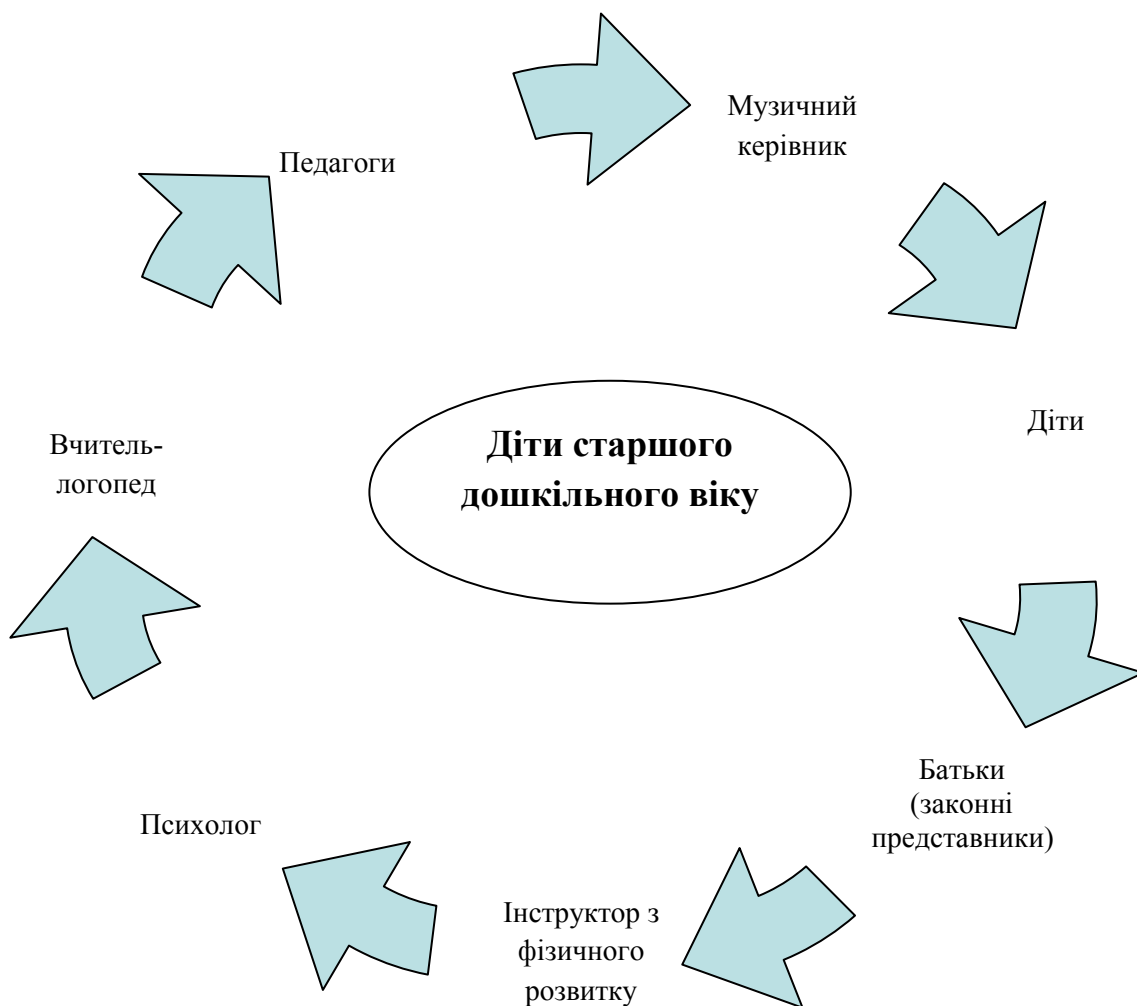
Традиційна

орієнтована на протиставлення і чіткий розподіл ролей в сімейній та публічній сферах

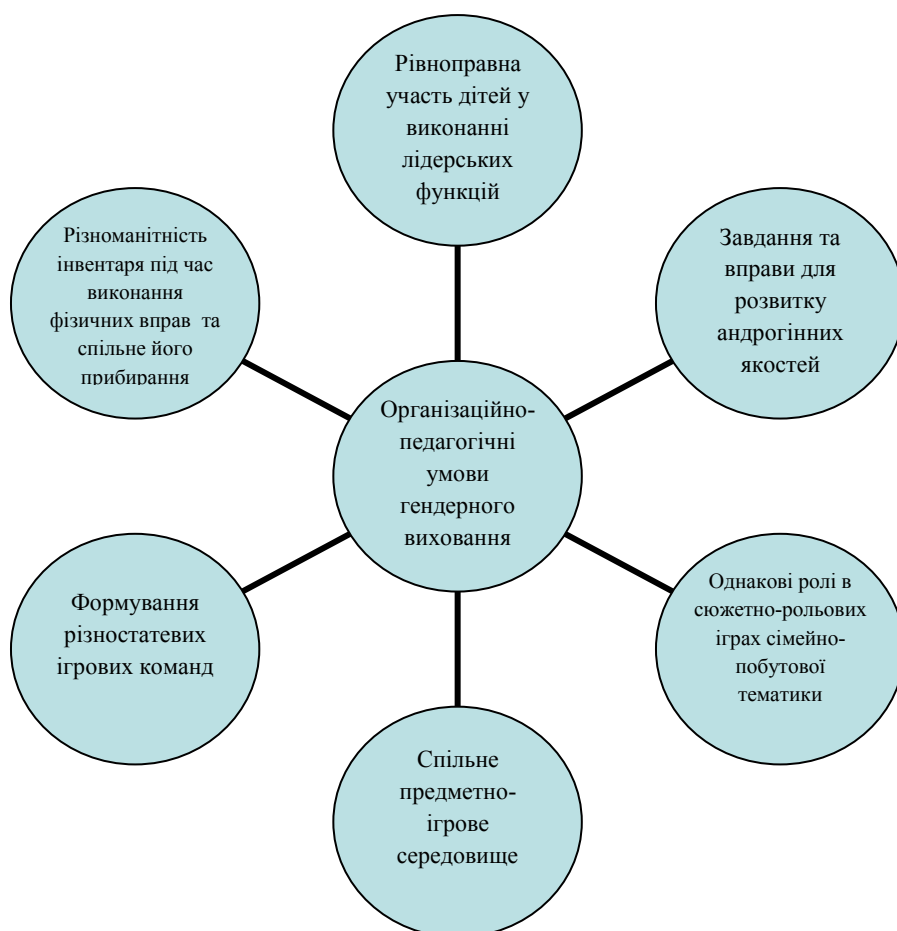
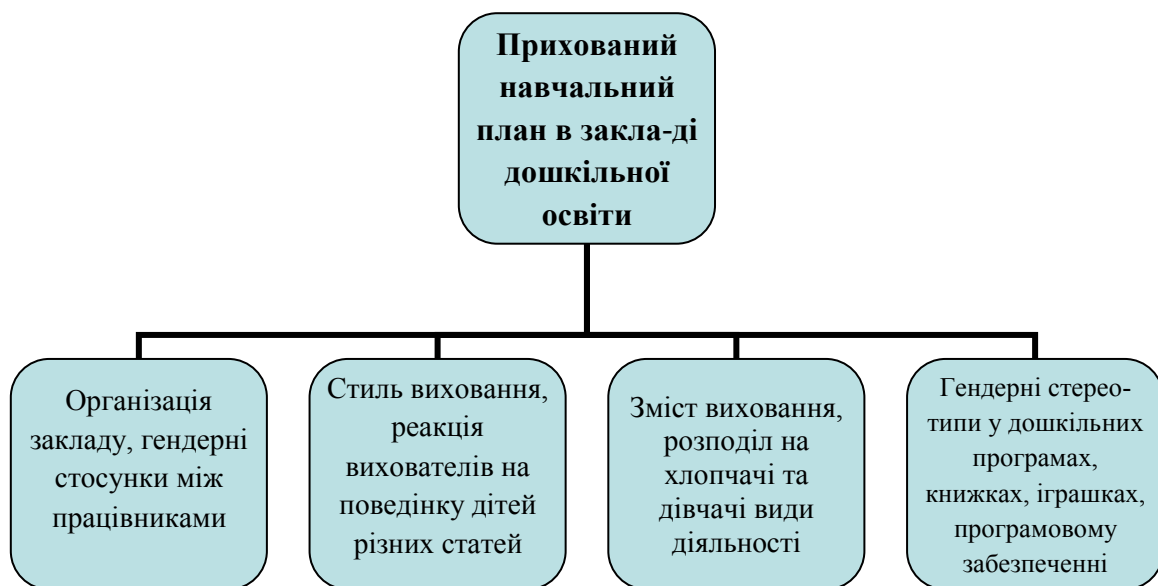

Егалітарна

спрямована на розвиток особистісних досягнень дитини чи дорослого без огляду на статеву належність

Кадрове забезпечення процесу гендерного виховання в закладі дошкільної освіти

Питання для обговорення:

1. Як впливають гендерні установки педагога на формування гендерної поведінки вихованців?
2. Перелічіть основні компоненти гендерної компетентності та дайте їх змістову характеристику.
3. Як програми дошкільної освіти відображають аспект гендерного виховання?
4. Розкрийте специфіку і вплив предметно-розвивального середовища закладу дошкільної освіти на гендерне виховання дошкільників.
5. Які гендерні знання набувають діти в дитячому садочку? Чи відрізняються підходи до виховання та навчання хлопчиків і дівчаток?

Питання проблемного характеру:

1. Чим відрізняються поняття транссексуалізму, трансвестизму, гомосексуалізму?
2. Ви прихильник чи противник роздільного навчання хлопчиків і дівчаток? Обґрунтуйте свою точку зору.
3. Які психофізіологічні особливості дівчаток та хлопчиків потрібно враховувати педагогами під час проведення занять?

Практичні завдання:

1. Напишіть пам'ятку для педагогів щодо організації спілкування з хлопчиками та дівчатками в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.
2. Зробіть гендерний аналіз однієї з програм виховання і навчання дітей у закладах дошкільної освіти із затверджених Міністерством освіти і науки України («Українське дошкілля», «Дитина», «Я у світі», «Світ дитинства», «Дитина в дошкільні роки» та ін.).
3. Підготуйте вирізки з журналів (зображення пір року, кольори, квіти, різноманітна їжа, солодоші, назви пісень, види спорту, професій, домашні улюбленці та ін.). Складіть з них притаманні, на вашу думку, чоловічі та жіночі варіанти відповідей на подані запитання щодо улюблених:
пір року, місяців; кольорів; квітів; страв; солодошів; музичних груп, пісень; видів спорту; професій; домашніх тварин; книг; фільми; телеканалів, програм тощо.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Стратегії статевого виховання дітей.
2. Мова як засіб впливу на формування гендерних стереотипів.
3. Створення розвивального мовно-якісного середовища в закладі дошкільної освіти.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 груд. 2018 р. № 5, ст. 33. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. С. 3–23.

3. Козир М. Гендерне виховання дошкільників. *Дитячий садок* (Шк. світ). 2010. № 38. С. 30–31.
4. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
5. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 4. С. 2–14.
6. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
7. Програма освіти для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк МОН України; Київ : КУ ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
8. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
9. Руднєва О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. 2002. № 4. С. 103–108.
10. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021». URL : <https://genderindetail.org.ua/news/uryadoviy-komitet-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoi-rivnosti-u-sferi-osviti-134328.html>
11. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. URL : <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91enderna-segregaciya.html>
12. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В., Кононко О. Л. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / Київ : МЦФЕР, 2019. 488 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Індивідуальні особливості хлопців і дівчат у дошкільному віці

План:

1. Розвиток самосвідомості в ранньому та дошкільному віці.
2. Анатомо-фізіологічні особливості дошкільнят.
3. Гендерні відмінності в особистісній та емоційній сферах.
4. Особливості спілкування та взаємовідносин хлопчиків і дівчаток в групі дитячого садка.

Ключові поняття:

Самосвідомість – складний психічний процес, який полягає у сприйманні дитиною численних «образів» самої себе в різних ситуаціях діяльності і поведінки, в усіх формах взаємодії з іншими людьми [4, 121].

Гендерні відмінності – відмінності між людьми, зумовлені їх статевою приналежністю.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дає змогу особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [9, 9].

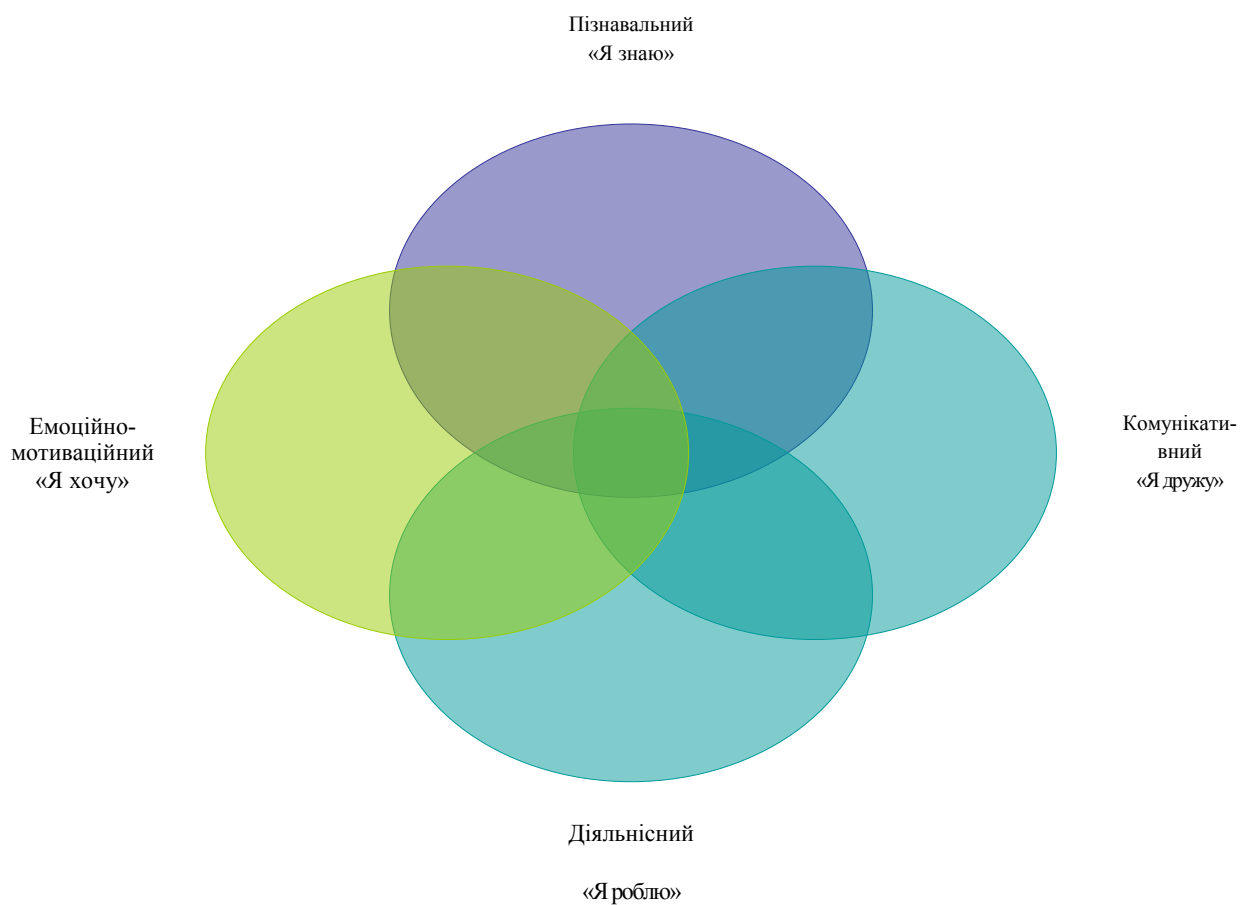
Гендерна сегрегація – переважне спілкування із представниками/-цями своєї статі й обмеження контактів з представниками/-цями протилежної статі; спостерігається в дитячих іграх без участі дорослих, а у дорослому віці — у дружніх і ділових стосунках [2].

Гендерні упередження – це упереджене уявлення щодо представників протилежної статі.

Конвергенція статей – прагнення двох протилежних статей до спільної діяльності, спілкування, дружби тощо; явище, протилежне гендерній сегрегації [2].

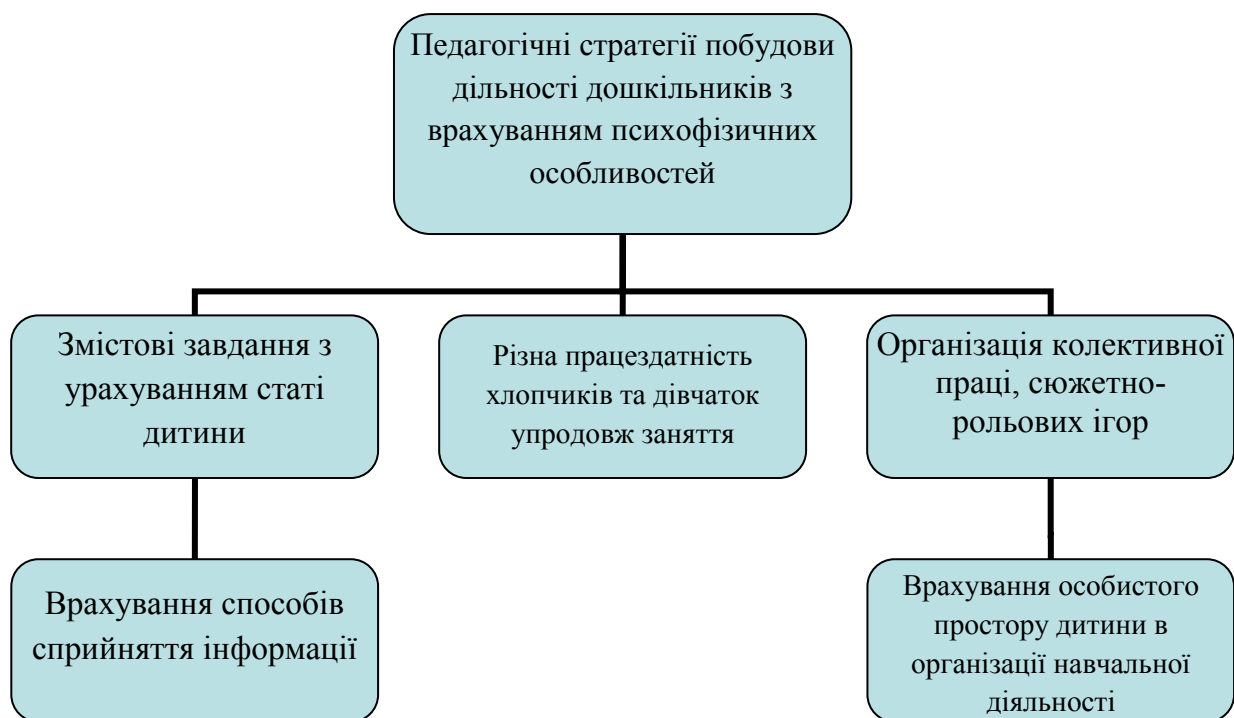
Упередження – це соціальна установка, в якій змінюється суть когнітивного компонента і певні речі сприймаються неадекватно.

Структура гендерної ідентичності дошкільника

Особливості	Дівчата	Хлопці
Психологічні	- більшу частину інформації сприймають на слух; - добре налагоджений зоровий контакт; - процес розвитку психіки проходить через мовлення; - емоції впливають на загальну активність.	- більшу частину інформації сприймають зором; - короткочасний зоровий контакт з дорослими; - психічні процеси розвиваються через наочно-образний рівень; - короткочасна реакція на емоційний фактор.
Розумової діяльності	- нову інформацію аналізують за допомогою лівої півкулі; - орієнтація на	- важко виконують багатоетапні доручення; - орієнтація на інформацію;

	міжособистісні стосунки; - навчаються «від простого до складного»; - нові завдання виконують за зразком, деталізовано; - швидше входять в процес заняття, і тому швидше втомлюються.	- вища пошукова активність, що розвиває у них кмітливість, здатність ризикувати; - краще розв'язують нові завдання, але можуть бути неточності; - довше налаштовуються на процес, і пізніше настає пік працездатності.
Фізичні	- нижчий поріг тактильної і больової чутливості; - краща реакція на слуховий подразник;	- чутливіші до болю і тактильних рухів; - краще реагують на зорові подразники;

Рівні гендерної вихованості старших дошкільників		
Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
- адекватні уявлення про свій статевий образ, орієнтовані на образ іншого (батько, мати, одноліток своєї статі); - адекватні уявлення про відмінності між статями, що включають фізичний, поведінковий і моральний аспекти; - наявність інтересу до пізнання цінностей гендерної культури; - наявність уявлень про елементарні правила статевої поведінки, способи вияву уваги і турботи відносно дорослих і однолітків своєї та протилежної статей; - наявність у хлопчиків і дівчаток основних якостей мужності і жіночності; - постійний вияв чоловічих (жіночих) способів поведінки у реальних та ігрових ситуаціях.	- не завжди адекватні уявлення про свій статевий образ, орієнтовані на образ іншого (мати, батько); - неповні уявлення про відмінності статей – про деякі характеристики (зовнішні, внутрішні, поведінкові) чоловічої та жіночої статі; - фрагментарні уявлення про правила статевої поведінки, способи вияву уваги і турботи відносно дорослих і однолітків своєї та протилежної статі; - невиразний інтерес до пізнання цінностей гендерної культури; - нестабільність виявлення хлопчиками і дівчатками чоловічих і жіночих якостей; - відсутність стабільності у виявленні дітьми «хлопчачих» чи «дівчачих» способів поведінки в ігрових ситуаціях, їх відсутність в реальному житті.	- неадекватні уявлення про свою стать, не орієнтовані на образ іншого (мати, батько); - відсутність уявлень про відмінності статей; - відсутність або слабкий вияв інтересу до пізнання цінностей гендерної культури; - часткове виявлення або повна відсутність основних характеристик мужності і жіночності у хлопчиків і дівчаток; - проявлення дітьми способів поведінки, що суперечать нормам «чоловічої» і «жіночої» поведінки в різних ситуаціях.

Риси, яких не повинно бути у дітей незалежно від статі:

- грубість;
- жорстокість;
- зверхність;
- неповага до гідності людини.

Питання для обговорення:

1. Назвіть відмінності в емоційній сфері дошкільнят.
2. У чому причини гендерних відмінностей дошкільнят?
3. У чому проявляється гендерна специфіка спілкування і взаємин дошкільників?

Питання проблемного характеру:

1. У чому полягає роль педагога в організації взаємодії дітей різної статі?
2. Яким чином транслуються та виховуються норми чоловічої твердості та сили у різних сферах?
3. Які подальші наслідки матиме соціалізація дошкільників за традиційною схемою?
4. Чоловік і декретна відпустка – які позитивні та негативні моменти можуть виникати під час заміни батьками ролей?

Практичні завдання:

1. Розробіть вміст стенду для батьків або вихователів на тему «Особливості гендерного виховання хлопчиків і дівчаток».
2. Підготуйте мультимедійну презентацію або інформаційне повідомлення для батьків для висвітлення різних сторін теми гендерного виховання: ранній розвиток дитини, корисні дитячі іграшки, дружня атмосфера в сім'ї, розподіл хатніх справ тощо.
3. Підберіть вправи, бесіди та ігри для дошкільників на теми: «Неповторна дитини», «Ми різні, але ми рівні», «Комплімент» та ін.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Інтелектуальні та емоційні гендерні відмінності: дослідження та їх результати.
2. Розвиток почуття емпатії в дошкільному віці.
3. Виховання та навчання з урахуванням біологічних особливостей дошкільників.

Література

1. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку : тексти лекцій для студентів спец. «Дошкільне виховання, практична психологія». Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 102 с.
2. Бендас, Т. В. Гендерная психология : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер. 2006.
3. Гончаренко А. М. Хлопчики й дівчатка : міжособистісні взаємини. *Дошкільне виховання*. 2007. № 4. С. 8–10.
4. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів Київ : Освіта, 1998. 255 с. С. 120–129.
5. Кочерга О. Дівчатка : які вони?. *Дошкільне виховання*. 2007. № 3. С. 5–6.
6. Кочерга О. Хлопчики : які вони? *Дошкільне виховання*. 2007. № 2. С. 5–7.
7. Кубриченко Т. Гендерний розвиток дівчинки. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 16–19.
8. Луценко В. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі. *Дитячий садок (Шк. світ)*. 2009. № 27. С. 37–40.
9. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
10. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 456 с.
11. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 120 с.
12. Сьоміна А., Куксенко О., Гармаш В. Особливості гендерного виховання дошкільників різного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 5. С. 40–56.
13. Ткаченко М. В. Творчо-інформаційний проект «Формування Я-хлопчика та Я-дівчинки – чоловіка та жінки». *БВДС*. 2009. № 12. С. 12–20.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема: Гендерне виховання дошкільнят в умовах сім'ї

План:

1. Роль сім'ї у становленні дитячої особистості.
2. Стилї виховання хлопчиків і дівчаток.
3. Вплив різних типів сімей на гендерне виховання дитини.
4. Умови успішного виховання дошкільників.
5. Вплив домашнього насильства в сім'ї на гендерне виховання дошкільників.

Ключові поняття:

Біархат – рівне становище у суспільстві чоловіків і жінок.

Гендерний конфлікт – це соціальна ситуація, яка створюється на основі суперечності між прийнятними гендерними уявленнями, цінностями, ролями, що не збігаються з цілями та інтересами іншого індивіда.

Гендерне насильство – фізичне, сексуальне, економічне та психологічне приниження осіб через їхню стать з метою досягнення домінування та контролю поведінки шляхом експлуатації, дискримінації, погроз, репресій, обмежень тощо [10, 9].

Егалітарна сім'я – це сім'я, в якій влада, соціальні ролі і побутові обов'язки діляться порівну між чоловіком і жінкою.

Матріархат – панування у суспільстві жінок.

Патріархат – панування у суспільстві чоловіків.

Рівні права жінок і чоловіків – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі [10, 11].

Сексуальні домагання – дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування [10, 11].

«...сучасний склад родинного життя мусить змінитися, перетворитися в свідомий рівноправний кооператив, в якому й батько, й мати, й діти несуть кожний свій обов'язок, свою працю, й мають свою волю, але усі об'єднані одним спільним шуканням добра й правди», «в нас є гарне прислів'я : «чоловік й жінка – найкраща спілка», бо в цій спілці є і ласка, й повага до людини і спільна

праця, і загальна користь. Діти з малих років шукають собі товариша вірного, який дасть і допомогу, і пораду»[13, 287].

Софія Русова

Завдання сімейного виховання:

- духовно збагачувати дитину;
- формувати її як особистість;
- впливати на її всебічний розвиток;
- пробуджувати добрі почуття;
- сприяти засвоєнню морально-етичних норм суспільства;
- формувати відповідального громадянина України.

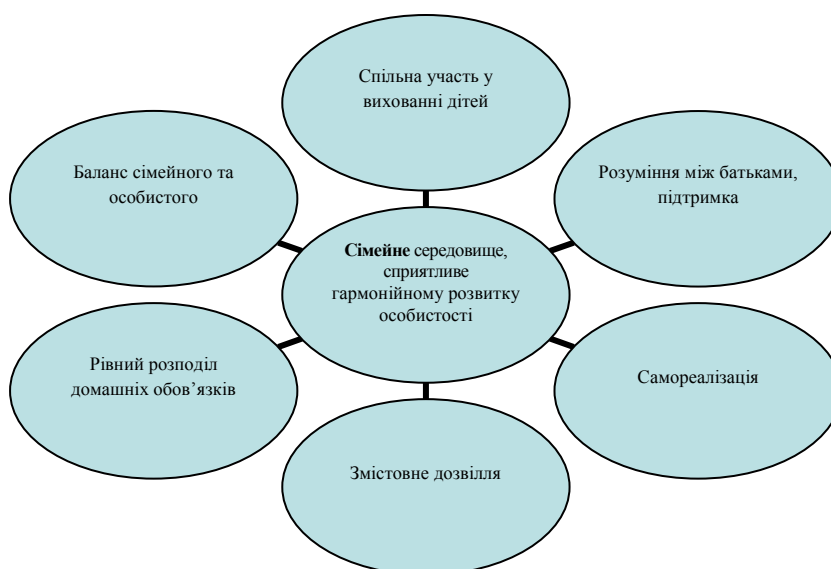
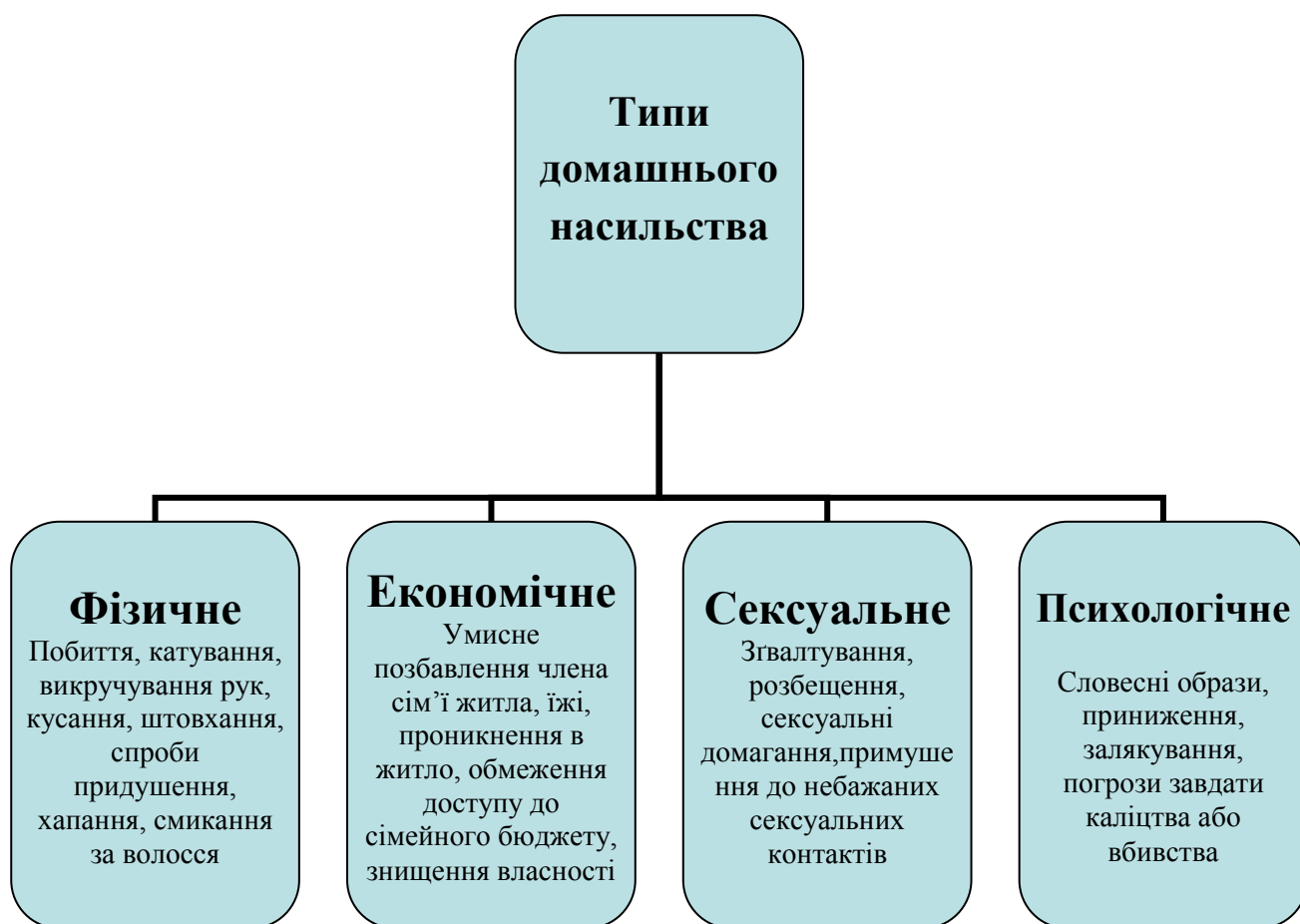
Структура лідерства в сім'ї

Традиційна сім'я	Егалітарна сім'я
Нерівний розподіл авторитету	Одинаковий авторитет
Ригідні ролі	Взаємозмінні ролі
Статевотипний поділ обов'язків	Гнучкий поділ сімейних обов'язків
Стійкі, незмінні правила сімейного життя	Гнучкість правил сімейного життя
Замкнутість сім'ї, стосунків від суспільства	Відкритість, залучення до суспільного життя
Зневага до інтимних справ, контроль поведінки	Повага до особистого життя
Гіперконтроль у вихованні дітей	Повага до автономії дитини, її участь у сімейному житті

Вибірка зі статистики:

- 90–97 % неповнолітніх правопорушників виховувалися у неблагополучних сім'ях;
- кожна 5 дитина, хвора на невроз, пережила розлуку з батьками;
- 60 % учнів, які відстають у навчанні, виховуються у родині без батька.

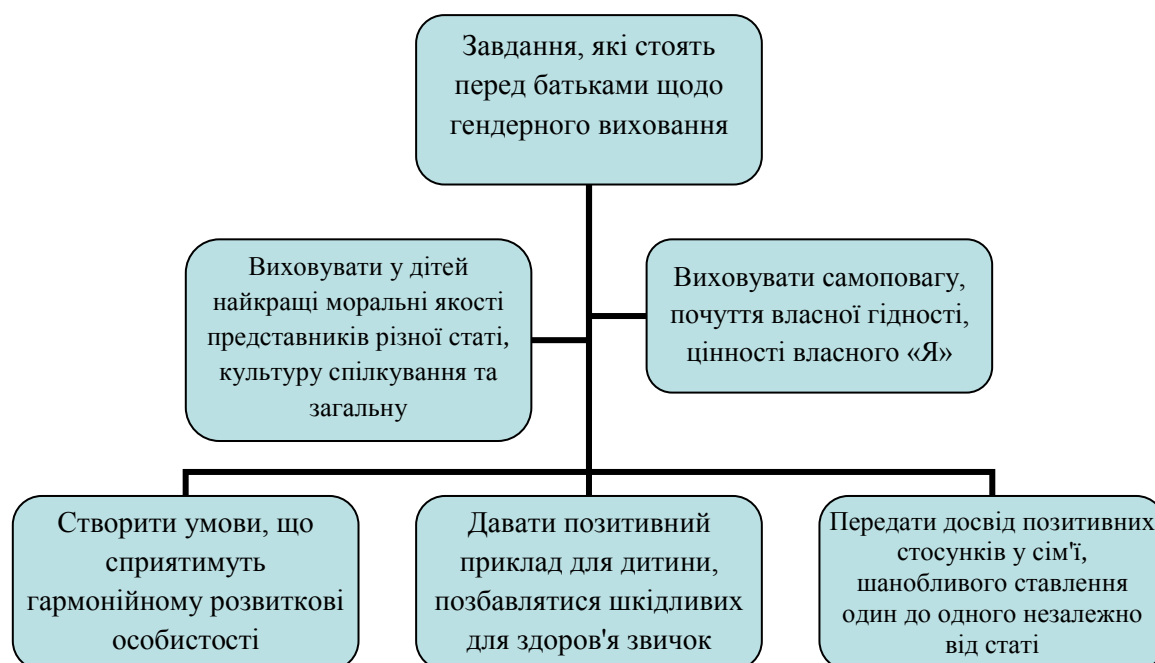

Розвиток **умінь дошкільників**, необхідних для формування **андрогінної особистості**:

- поливати квіти;
- годувати тварин;
- прати шкарпетки;

- мити посуд;
- пилюснити;
- допомагати куховарити;
- підмітати;
- витирати пил;
- допомагати татові;
- прикрашати будинок;
- піклуватися про братів, сестер.

Від різноманітності умінь залежить успішність виконання майбутньої ролі дорослого.

Питання для обговорення:

1. Як впливають сім'ї різних типів на гендерну соціалізацію дитини?
2. У чому виявляються гендерні установки батьків у вихованні дітей різної статі?
3. У чому полягає психологічне значення батька і матері у розвитку особистості дошкільника?
4. Чи можлива взаємозамінність функцій батька або матері в процесі виховання дитини?

Питання проблемного характеру:

1. Чи піде на користь сім'ї організація свята «День сім'ї, кохання і вірності», якщо воно проходить під відвертим гаслом повернення до

традиційних сімейних цінностей – збільшення народжуваності, більшої зацікавленості жінки домогосподарством, а чоловіка – заробітками?

2. Чи сприяють гендерній рівності Свято 8 березня та День Захисника Вітчизни?

3. За яких умов та настанов святкування Дня матері (Дня бабусі) та Дня батька (Дня дідуся) може сприяти гендерній рівності або навпаки?

4. Розлучення у сучасних сім'ях – свідчення демократизації стосунків статей чи кризи шлюбу як інституції?

5. Чому батьки, особливо тати, з великою пересторогою ставляться до «дівчачих» ігор їхніх синів на відміну від мам, які схвалюють «чоловічі» заняття своїх дочок?

Практичні завдання

1. Студенти групуються по парах, придумують різні проблемні моменти, які можуть трапитися у спілкуванні дитини з батьками. Теми розмов повинні стосуватися суперечливих питань щодо гендерної поведінки. За чергою виконують ролі дитини і батьків. Після рольової взаємодії проведіть групову дискусію.

2. Проаналізуйте вплив гендерної соціалізації у своїй сім'ї. Для полегшення аналізу пропонуються такі запитання: про взаємини між батьками, дідусями та бабусями, їхні обов'язки в хатніх справах і поза домом; як навчали поводитися відповідно статі родичі, вчителі, друзі; якими очікуваннями ви керуєтеся сьогодні; як опираєтеся настановам, з якими не погоджуєтеся?

Пізніше студенти діляться емоціями і поглядами під час групового обговорення.

4. Скласти доповідь для батьків з проблеми гендерної культури в умовах сім'ї.

Тематика доповідей та рефератів

1. Проблеми гендерної соціалізації в педагогічній практиці А. Макаренка.

2. В. Сухомлинський про особливості виховання й навчання дітей різної статі.

3. Етнічні стереотипи поведінки батьків у різних культурних середовищах.

Література:

1. Гендерний розвиток у суспільстві : конспекти лекцій. Київ : ПЦ «Фоліант», 2005. 351 с.
2. Кімел М. «Отже, ось у чому пояснення» : гендерний розвиток з погляду психології. *Гендероване суспільство*. Київ : Сфера, 2003. С. 101–132.
3. Козир М. Гендерне виховання дошкільників. *Дитячий садок* (Шк. світ). 2010. № 38. С. 30–31.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника. Київ : Стилос, 2000. 230 с.
5. Конституція України : офіц. Текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січня 2006 р.]. Київ : Мін-во юстиції України, 2006. 124 с.
6. Корчак Я. Правила життя : педагогіка для дітей та дорослих. Київ : Фоліо, 2016. 544 с.
7. Макаренко А. С. Педагогічні твори : у 8 т. Москва : Педагогіка, 1983.
8. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / авт. кол.: Агеєва В. П., Близнюк В. В., Головашенко І. О. та ін. Київ : «КІС», 2004. С. 245
9. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010 432 с.
10. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
11. Про попередження насильства в сім'ї : закон України № 2789–111 від 15 листоп. 2001 р. *Офіц. вісн. України*. 2001. № 51. С. 41–49.
12. Проценко О. Психостатевий розвиток та основи гендерної культури дітей дошкільного віку. *Психолог дошкілля*. 2011. № 8. С. 1–38.
13. Русова С. Вибрані педагогічні твори.. Київ : Либідь, 1997. Кн. 2. С. 287–289.
14. Сьоміна А., Куксенко О., Гормаш В. Гендерне виховання дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 4. С. 36–50.
15. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2012. 368 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Методи і засоби статеворольового виховання дошкільнят

План:

1. Класифікація методів гендерного виховання.
2. Основні засоби формування основ гендерної культури дошкільнят.
3. Форми роботи з гендерного виховання дошкільнят.
4. Роль дитячої художньої літератури, засобів масової інформації у засвоєнні гендерних стереотипів.
5. Іграшки для дітей різної статі.

Ключові поняття:

Гендерна сліпота – нездатність бачити, відчувати прояви гендерної нерівності та дискримінації, визнавати їх наявність на всіх рівнях та у всіх сферах життєдіяльності суспільства [8, 9].

Гендерночутливе заняття – форма освітньої комунікації, що має на меті формування особистості, здатної бачити, відчувати прояви гендерної нерівності та дискримінації, визнавати їх наявність на всіх рівнях та у всіх сферах життєдіяльності суспільства, враховувати ці аспекти у практичному житті [8, 10].

Ксенофобія – стан людини, який проявляється у боязні чужинців і ненависті до них, або чогось невідомого.

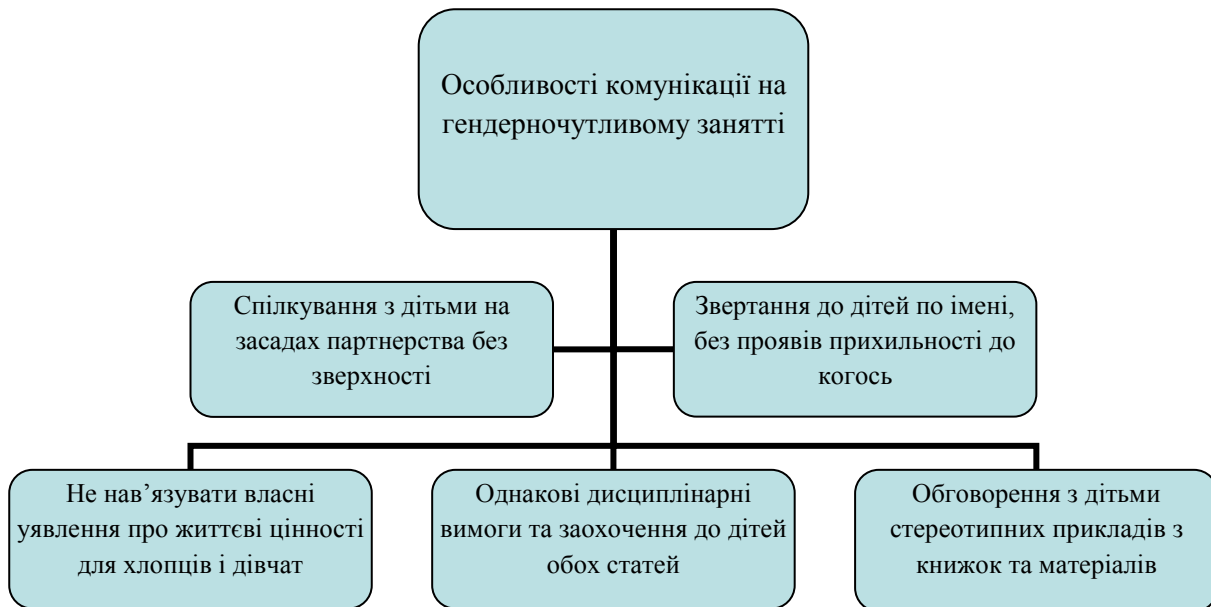
Прихований навчальний план – організація освітнього процесу, спрямована на невербальну передачу кожній зі статей набору стереотипних моделей поведінки, гендерних ролей та життєвих стратегій, притаманних патріархатній культурі [8, 11].

Толерантність – здатність визнавати ідеї, думки інших, повага до всіх культур, їхніх особливостей.

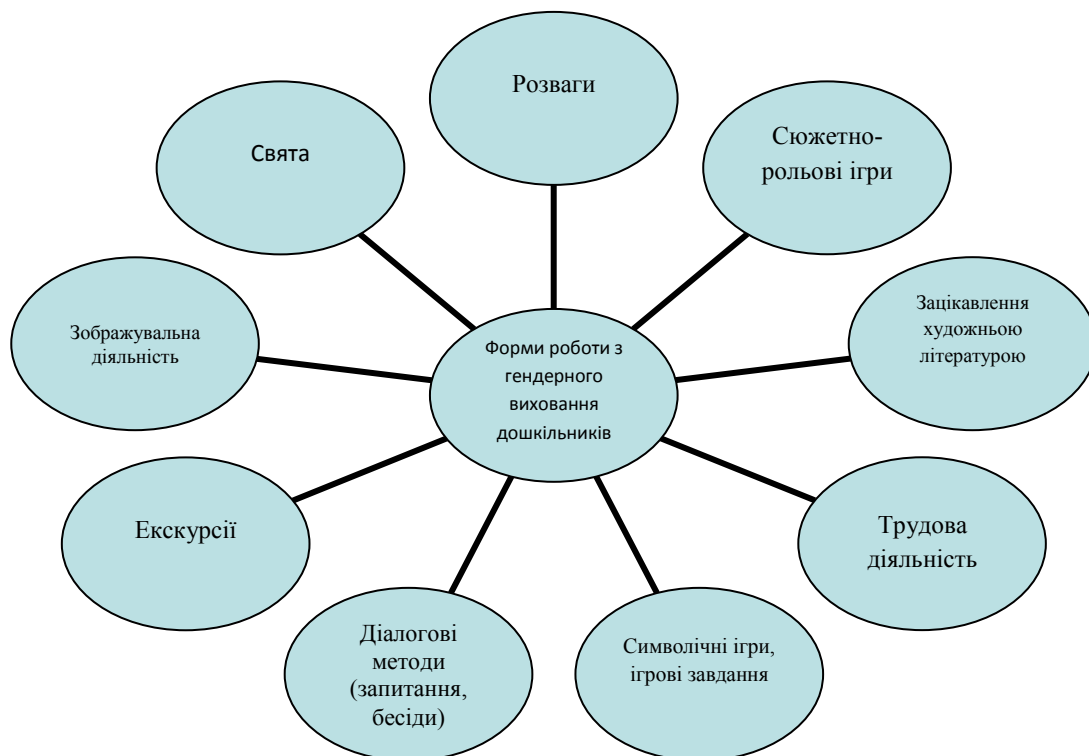
Толерантність це:

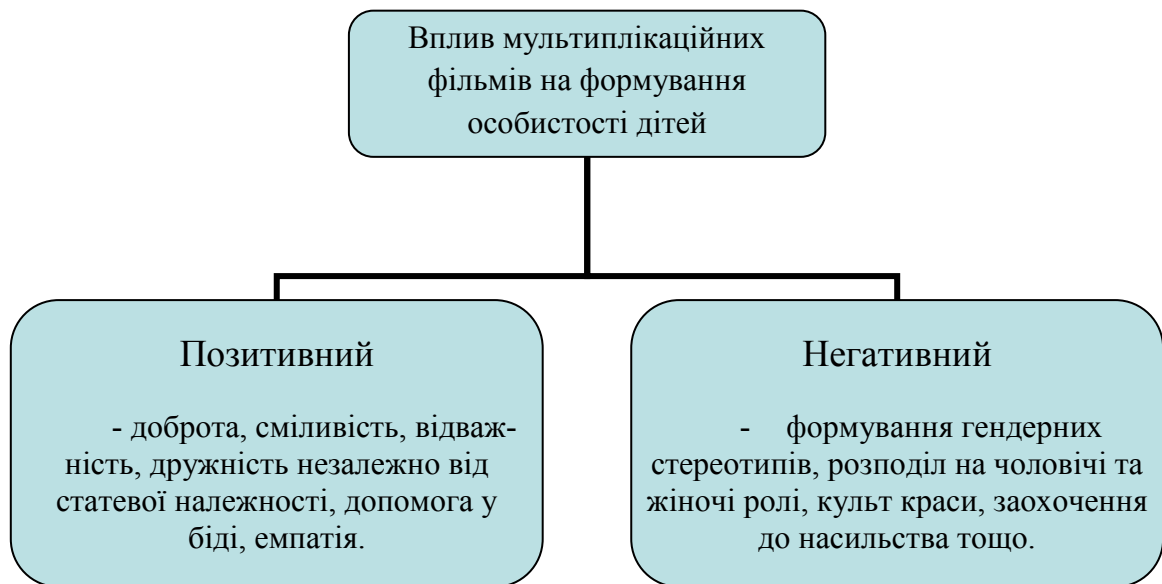
- повага прав інших людей;
- співпереживання;
- вміння прощати;

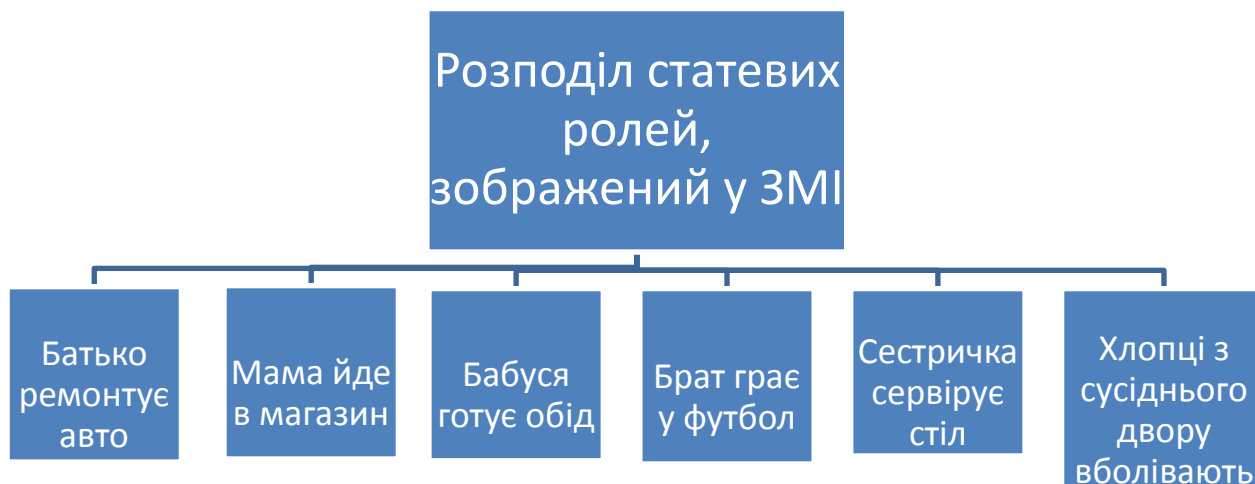
- співробітництво;
- повага людської гідності;
- милосердя;
- терпимість;
- прийняття інших такими, як вони є.

Форми роботи з дітьми з гендерного виховання

Схема гендерного аналізу текстів для дошкільників

(дитячі літературні твори, підручники, посібники, мультфільми):

- частота зображень статей;
- види діяльності;
- соціальні ролі;
- сімейні ролі.

Освітній журнал для батьків і дітей 3–7 років «**Зростаємо разом**» – яскравий приклад пропаганди рівності і взаємозамінності статей. Тати зображені в нетипових для чоловічої статі ролях – доглядають за дітьми, граються з ними, навчають правила поведінки.

Питання для обговорення:

1. Проаналізуйте, наскільки відрізняються ролі чоловіків і жінок у казках? Якими чоловіками та жінками казки вчать бути дітей?
2. Які завдання можна розв'язати з використанням комунікативних методів гендерного виховання?
3. З якою метою проводиться діагностика гендерного розвитку дітей у закладах дошкільної освіти?
4. Перелічіть методи діагностики статевого розвитку.
5. Чим зумовлене значення творів художньої літератури в статево-рольовому вихованні дошкільнят?

6. Наведіть приклад казки, герої якої: виявляють якості мужності (жіночності); знайомлять дітей з чоловічими і жіночими професіями.

7. Яка роль засобів масової інформації у розповсюдженні гендерних стереотипів?

Питання проблемного характеру:

1. Проведіть аналіз сучасних мультфільмів для дітей дошкільного віку. Підберіть картинки або відеофрагменти для демонстрації виявлених гендерних стереотипів, дисбалансу у зображенні чоловічих і жіночих персонажів, стиль спілкування. Визначте освітню, виховні функції аналізованої мультиплікаційної стрічки.

2. Поміркуйте над феноменом ляльки Барбі. Яка її роль у гендерній соціалізації дитини?

3. Дошкільник не грається з визначеними суспільством для його статі іграшками. Як вплине на спілкування із однолітками ця ситуація? Чому?

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте дитячі казки: «Попелюшка», «Шрек», «Снігова королева», «Моана» та ін.

Наскільки відрізняються ролі чоловіка і жінки в казках? Якими казки вчать бути хлопчиків і дівчаток? Наскільки відрізняються ролі чоловіка і жінки в сюжетах дитячих казок?

2. Підберіть книги для дітей дошкільного віку і покажіть можливості використання ілюстрацій в книгах для розв'язання завдань гендерного виховання.

3. Дитячі часописи для аналізу: «Соняшник», «Малятко», «Пізнайко», «Барвінок», «Умійко», «Джміль», «Дзвіночок» та ін.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Образ української жінки в творах Т.Шевченка.
2. Гендерний аналіз українських народних казок.

3. Розвиток художньо-естетичної культури дошкільників художніми творами, в яких відображаються гендерні особливості дітей.

Література:

1. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стать та сексуальність : психологічний ракурс. Тернопіль, 1999. 276 с.
2. Гендерна педагогіка. Хрестоматія : навч. посіб. / за ред. В. Гайденко. Суми : Університетська книга, 2006. 313 с.
3. Доронова Т. Н. Девочки и мальчики 3–4 лет в семье и детском саду : пособие для дошкольных образовательных учреждений. Москва : Линка-Пресс, 2009. 212 с.
4. Кікінежді О. Соціально-психологічні чинники диференціації гендеру в українському соціумі (гендерна дискримінація в освіті). *Освітнянин*. 2008. № 4. С. 22–28.
5. Коломийченко Л. В. Нравственно-половое воспитание детей дошкольного возраста. 2010. 67 с.
6. Леонтьев А. А. Общение как объект психологического исследования. *Методологические проблемы социальной психологии*. Москва : Наука, 1975. С. 106–123.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Розвиток особистості в комунікативному просторі. *Актуальні проблеми психології*. Київ : Либідь, 2002. Т. 1. Ч. 4. 576 с.
8. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
9. Плеханова Е. А. Организация работы педагогов по формированию гендерной идентичности у дошкольников : методич. реком. Уфа. : НМЦ «Педкнига» 2014. С.40.
10. Репина Т. А. Особенности общения мальчиков и девочек в детском саду. *Вопросы психологии*. 1984. № 7. С. 62–70.
11. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2012. 368 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема: Організація різних видів діяльності дітей з урахуванням гендерного підходу

План:

1. Вплив гри на особистісне зростання дітей різної статі.
2. Особливості ігрової взаємодії дітей різної статі.
3. Сюжетно-рольові ігри у формуванні позитивного ставлення до себе та інших.
4. Використання дидактичних ігор у гендерному вихованні дітей.
5. Організація трудової діяльності хлопчиків і дівчаток.
6. Навчально-пізнавальна діяльність у гендерному вихованні дошкільнят.

Ключові поняття:

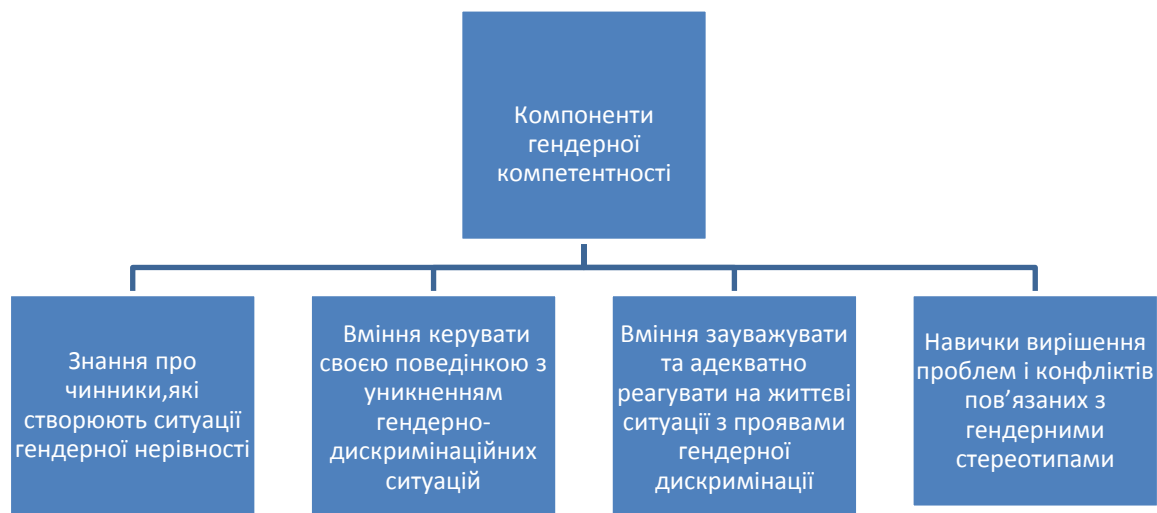
Гендерна компетентність педагога – інформованість у сфері гендерних досліджень і гендерної освіти, володіння педагогом різними аспектами керівництва дитячою діяльністю з урахуванням психофізіологічних та індивідуальних особливостей дитини з акцентом на гендерну ідентичність.

Гендерна культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що сприяють досягненню рівності в суспільстві [9, 9].

Фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду, які роблять жінок видимими в професійній сфері [9, 12].

«Не повинно бути таких трудових взаємовідносин, щоб дівчатка обслуговували хлопчиків і звалили таким чином до ролі домогосподарки. Те, що треба робити в домогосподарстві, однаково вміло й старанно повинні робити чоловіки і жінки. Коли і є якийсь розподіл в самообслуговуванні, то він має бути тимчасовим: сьогодні хлопці виконують одну роботу, завтра – іншу».

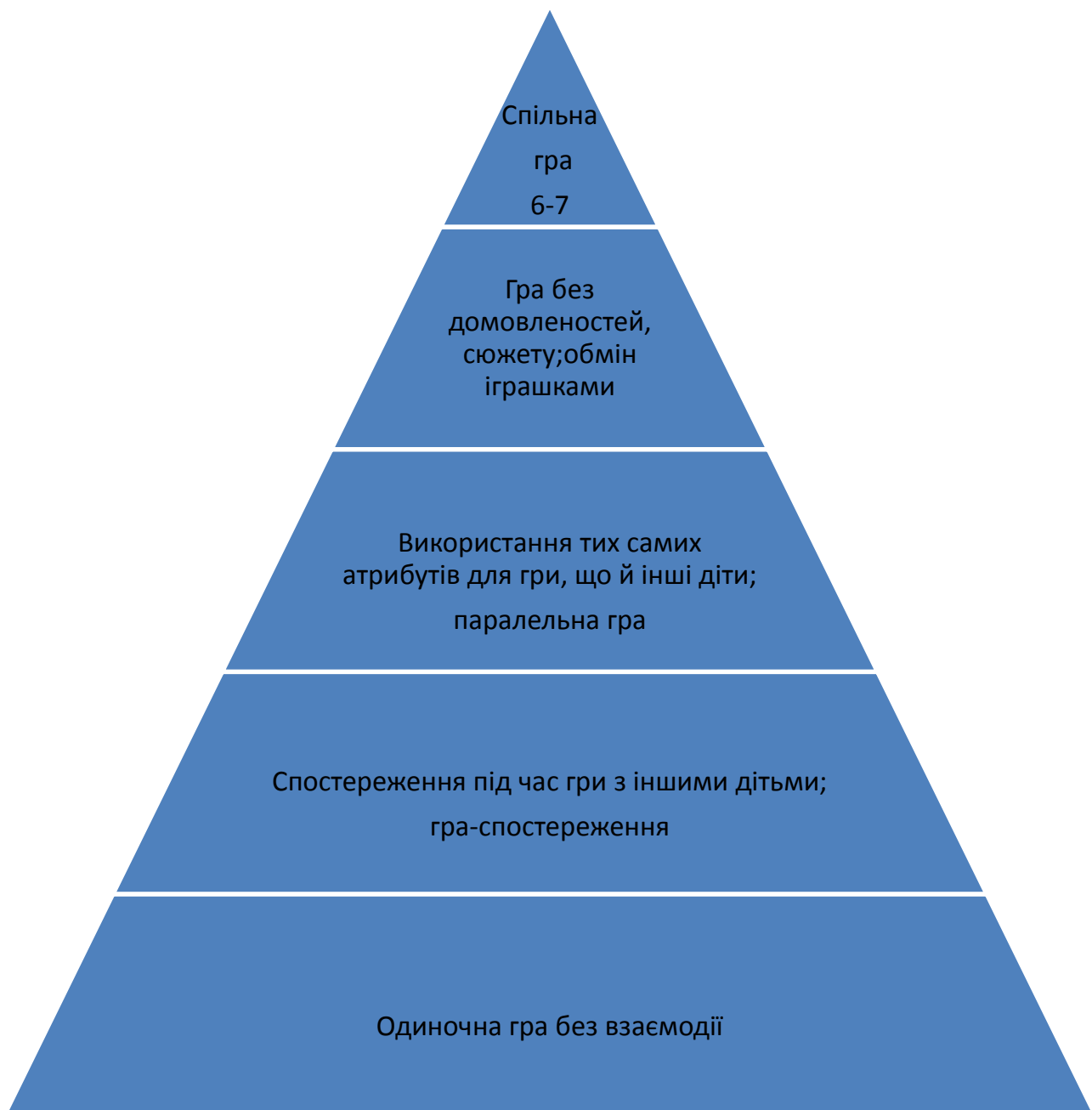
Василь Сухомлинський [11].

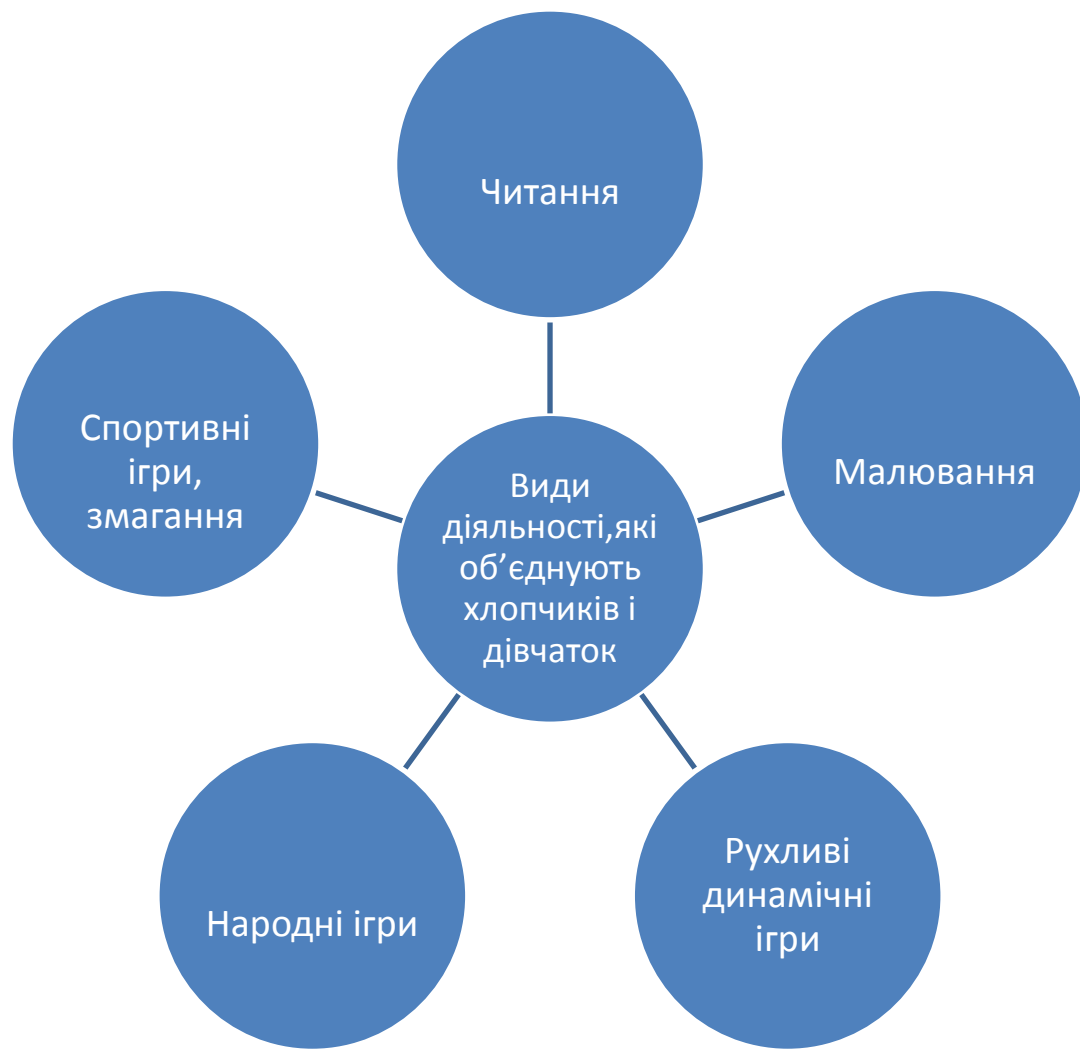

Вимоги до вихователя щодо педагогічного супроводу сюжетно-рольової гри для успішного формування гендерної ідентичності дітей:

- розуміє специфічні завдання гри;
- усвідомлює розвивальні можливості сюжетно-рольової гри у розвитку уявлень дошкільників про соціальні ролі в суспільстві і закріпленні позитивних гендерних стереотипів у поведінці;
- уникає позиції вчителя, не допускає негативних оцінок;
- грає разом з дітьми, показуючи їм різні способи поведінки, акцентує увагу на конструктивнішому виборі поведінки хлопчиків і дівчаток;
- організовує сюжетно-рольову гру в невеликих різностатевих групах;
- знає особливості сюжетно-рольової гри у дітей різного віку;
- конструює гру так, щоб діти поступово засвоювали нові, складніші способи взаємодії з однолітками обох статей, розширювали свої уявлення про майбутні соціальні ролі.

Рівні ігрової взаємодії дітей

Національне виховання (приказки, прислів'я, лічилки, віршики, скороговки, казочки).

Рівність у звертанні до дітей; паритетність: у різних видах діяльності дівчаток і хлопчиків, ігор, іграшок, забав, здібності та навички, соціальні ролі; однакові побажання; рівність і парність статей у одязі, звичаях, традиціях, віруваннях.

Рекомендації вихователю щодо фізкультурно-оздоровчої роботи з хлопчиками та дівчатками молодшого дошкільного віку:

- ранкова й оздоровча гімнастика після сну з використанням фольклору;
- ритмічна гімнастика в народному стилі;
- фізкультхвилинки на основі фольклору;
- ігри-забави, рухливі ігри;
- театралізовані фізкультурні заняття з використанням інсценівок, ігор-драматизацій, імітаційні, мімічні вправи;
- музично-ритмічні фізкультурні заняття з народними танцями, хороводами;
- пізнавальні заняття з елементами фольклору [1, 34].

Назва гри	Мета	Дидактичний матеріал
Хто що одягає?	Знаходити схожі та відмінні елементи одягу хлопчиків і дівчаток	Картонні фігури хлопчика і дівчинка, фланелеграф
Наші зачіски	Формувати уявлення про зачіски, розвивати уяву та фантазію	Сюжетні та предметні картинки, засоби для догляду за волоссям
Чим схожі наші мами і тати?	Формувати вміння виділяти схожі та відмінні ознаки представників чоловічої та жіночої статі; виховувати любов до близьких людей, повагу до їх праці; допомагати дітям висловлювати свої почуття до близьких	Сімейні фото кожної дитини
«Дивовижна квітка» За що нам подобаються хлопчики та дівчатка?	Виховувати взаємну культуру стосунків між дітьми різних статей; формувати у дітей поняття про позитивні якості характеру хлопчиків і дівчаток	Квітка з різнокольорового картону, знімні пелюстки, які вставляються всередину
«Дивовижна квітка» Як я допомагаю вдома?	Формувати уявлення про домашні обов'язки, і розуміння того, що їх можуть виконувати охочі, незалежно від статі. Виховувати бажання допомагати людям.	Квітка з різнокольорового картону, знімні пелюстки, які вставляються всередину
«Дивовижна квітка» Моя роль у сім'ї	Формування уявлень про родинні зв'язки. Вчити дітей правильно вживати такі слова як син, внук, брат, дочка, внучка, сестра	Квітка з різнокольорового картону, знімні пелюстки, які вставляються всередину
Давайте говорити одне одному компліменти	Навчити дітей бути уважними один до одного, вміти проявляти симпатію до дітей своєї і протилежної статі. Закріплювати знання про андрогінні якості	Жива квітка, може бути штучна
Побажання	Навчити дітей бути уважними один до одного, проявляти симпатії до дітей своєї і протилежної статі.	М'яка іграшка

Ввічливі слова	Виховувати у дітей культуру поведінки, ввічливість, повагу один до одного, бажання допомагати	Сюжетні картинки, на яких зображені різні ситуації: дитина штовхає іншу, дитина втішає іншу дитину і т.д.
Благородні вчинки	Виховувати в дітей бажання робити добрі вчинки заради інших людей. Формувати розуміння того, що благородний вчинок – це не тільки героїзм, а й будь-яка добра справа заради іншої людини.	М'яч
Смайлик	Розвиток кмітливості, позитивних емоцій. Вчити називати, розуміти і проявляти емоції (радість, смуток, злість, здивування, образу та ін.).	Велике коло з картону – Смайлик, вирізані з різнокольорового паперу форми очей, брів, ротів, носиків для передачі різних емоційних станів.

Приклади роботи, спрямовані на залучення до спільної ігрової діяльності хлопчиків та дівчаток 5–6 років:

- «Готуємось до зустрічі гостей» (Хто допоможе перенести стіл і стільці з кухні в кімнату? Запропонувати дітям розставити меблі).
- «Випікання торта на свято» (Яке свято без торта? Розібрати ролі кухаря і автомобіліста, який поїде до крамниці);
- «Виклик лікаря» (Захворіла лялька-дочка. Розіграти, хто викличе швидку, хто буде її водієм, хто буде лікарем).
- «Моя зачіска» (Пропонується пограти в перукарню. Ролі перукарів і клієнтів змінюються незалежно від статі).

Спеціально організовані види спільної діяльності в роботі з дітьми для розвитку гендерних уявлень:

- етичні бесіди;
- проблемні і життєво важливі ситуації;
- ігри-змагання, дидактичні ігри – розвиток когнітивної складової гендерних уявлень;

- ігри-драматизації, сюжетні ігри, рухливі, змагальні, зображувальні, імітаційні, моделювання ситуацій – розвиток поведінкового компонента;

- комунікативні методи, діалогові методи зі смисловим розкриттям – розвиток емоційної складової;

- екскурсії в краєзнавчі музеї, діалогово-ігрові методи, народні ігри, ігри-змагання – розвиток гендерних уявлень про культуру і народні традиції;

- безпосередня освітня діяльність закладу дошкільної освіти (режимні моменти).

Питання для обговорення:

1. Яке значення товариства однолітків в освоєнні статевої моделі поведінки?

2. Назвіть улюблені іграшки, ігри, ролі хлопчиків і дівчаток.

3. У чому особливості взаємодії хлопчиків і дівчаток в іграх?

4. Обґрунтуйте причини виконання дітьми в іграх ролей іншої статі.

5. Які особливості хлопчиків і дівчаток необхідно враховувати в організації навчально-пізнавальної діяльності?

Питання проблемного характеру:

1. Які іграшки необхідні сучасним хлопчикам і дівчаткам?

2. Яка позиція дорослого у формуванні ігрових інтересів хлопчиків і дівчаток?

3. У чому значення ігор з лялькою в статево-рольовому вихованні дітей?

Практичні завдання:

1. Підберіть тематику сюжетно-рольових ігор, що дозволяє організувати спільні ігри хлопчиків і дівчаток.

2. Наведіть приклад дидактичної гри, яка використовується у гендерному вихованні.

3. Складіть конспект заняття з гендерного виховання дітей дошкільного віку з використанням засобів художніх картин, творів, народних та дидактичних ігор, фотографій і т.д.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Леді та джентльмени: етикет як гендерний ритуал.
2. Індивідуальні особливості пізнавальної активності старших дошкільників як один з чинників успішного навчання в школі.
3. Організація ігрової діяльності хлопчиків дошкільного віку.
4. Художні картини як засіб гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Література

1. Денисенко Н. Ф. Формування у молодших дошкільників основ свідомого ставлення до власного здоров'я : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». Київ : Наш час; Харків : Ранок, 2010. 95 с.
2. Загранична С. Я – хлопчик, я – дівчинка : заняття для середньої групи. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 22–23.
3. Коваленко А. У країні хлопчиків і дівчаток : заняття для молодшої групи. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 20–22.
4. Кубриченко Т. Гендерний розвиток дівчинки. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 16–19.
5. Луценко В. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі. *Дитячий садок* (Шк. світ). 2009. № 27. С. 37–40.
6. Непомнящая Н. И. Становления личности ребенка 6–7 лет. Москва : Педагогика, 1992. 150 с.
7. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 4. С. 2–14.
8. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
9. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти ЗЗСО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
10. Проценко О. Психостатевий розвиток та основи гендерної культури дітей дошкільного віку. *Психолог дошкілля*. 2011. № 8. С. 1–38.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с.. Т. 3. 350 с.
12. Сьоміна А., Куксенко О., Гармаш В. Особливості гендерного виховання дошкільників різного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 5. С. 40–56.
13. Товкач І. Гендерне виховання дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2012. № 3. С. 8–11.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема: Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї у розв'язанні завдань гендерного виховання дошкільників

План:

1. Зміст та форми співпраці педагогічних працівників з батьками вихованців.
2. Психолого-педагогічні умови ефективності взаємодії.
3. Індивідуалізація освітнього процесу в умовах сім'ї та закладу дошкільної освіти.

Ключові поняття:

Гендерна просвіта – просвітницька діяльність задля спростування гендерних стереотипів, розвитку критичного мислення та свідомості особистості.

Комунікабельність вихователя – здібність до мовленнєвого спілкування, компонентами якої є комунікативні уміння і навички, культура спілкування, бажання спілкуватися та інші.

Привабливість вихователя – комплексне поняття, що включає ефективну зовнішність, тонке почуття гумору, високу інтелігентність, ораторське мистецтво та ін.

Педагогічний такт – це професійне вміння вихователя застосовувати найефективніші засоби виховного впливу, ознака педагогічної майстерності [3].

Мета роботи з батьками – формування гендерної компетентності з питань виховання і розвитку дітей.

Рекомендації вихователю для побудови ефективної співпраці з родинами у гендерному вихованні дітей:

- бажання розвиватися, використовуючи фахову літературу, яка відображає нестандартні ситуації, цікаві події для стимулювання фантазії, яскравої емоційної реакції;
- створення відчуття успішності, що викликатиме зацікавленість, впевненість, ініціативність у батьків та дітей;
- культура та зміст мовленнєвого спілкування дорослих, тому що завдяки цьому відбувається виховання мовленнєвої культури дітей;
- урегулювання конфліктів, не уникати їх;
- дотримання педагогічного такту для підвищення ефективності своєї професійної роботи з людьми, застосовування до дітей найефективніших засобів виховного впливу;
- професійне спілкування з дотриманням етичних норм, контролем емоцій, поведінки.

Зміст співпраці з батьками з гендерного виховання:

- надавати доступ батькам до спостереження за процесом гендерного виховання у закладі дошкільної освіти;
- спільне обговорення програм виховання та розвитку дітей дошкільного віку і планування діяльності;
- практичне ознайомлення членів родини з ефективними засобами, методами і прийомами формування найкращих особистісних якостей;
- спільне проведення народних, родинних свят, екскурсій, занять, різних ігор;
- донесення до батьків необхідності забезпечення у сім'ї спокійної атмосфери задля успішного розвитку дитини;
- облаштування разом з дитиною її куточка, де можна побути наодинці;
- допомога у роз'ясненні проблем статевого виховання та у ситуаціях з незручними запитаннями щодо статевої приналежності;
- проведення родинних фотовиставок, виробів з природного матеріалу, ярмарків іграшок ручної роботи, малюнків сім'ї, виставка дитячого одягу тощо.
- акцентувати увагу на розвиток життєздатності дитини, особистісної зрілості.

1) *Групові*: консультації, співбесіди, семінари, групові батьківські збори, конференції, школи молодих батьків, спільні родинні свята, виставки спільних робіт дітей і батьків, сімейні наради, заняття-тренінги, вечори запитань і відповідей, дні відкритих дверей, тематичні зустрічі, години відвертих розмов та ін.

2) *Індивідуальні*: індивідуальні консультації, індивідуальні бесіди, пакети для батьків, анкети, тести, відвідування дитини удома, пам'ятки, папка-пересувка, скриньки запитань, створення індивідуальних освітніх програм тощо.

3) *Наочно-інформарційні*: батьківські куточки, стенди для батьків, папки-пересувки, ширми, тематичні виставки, створення сімейного родоводу; реклама книг, публікації в періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання; родинні газети, фотовиставки; газета, створена руками вихователів та батьків, батьківська пошта.

Питання для обговорення:

1. Назвіть найбільш актуальні, з вашої точки зору, проблеми статевого виховання, які необхідно обговорювати з батьками.
2. Яку форму педагогічної освіти можна використовувати в роботі з неповними сім'ями?
3. Які завдання гендерного виховання допомагають дітям у складанні генеалогічного дерева родини?
4. Наведіть приклади прислів'їв, які відображають сімейні цінності.
5. У чому полягає роль батьків у вихованні дітей?
6. Назвіть тематику сімейних конкурсів, які можна провести спільно з ЗДО.

Питання проблемного характеру:

1. Гендерне виховання дітей з особливими потребами.
2. Вплив оцінювання батьками досягнень дитини та її однолітків.
3. Особливості спілкування дорослої людини та дитини як представників певної статі.
4. Бар'єри спілкування та їх вирішення.

Практичні завдання:

1. Підготувати батьківські збори на орієнтовні теми з гендерного виховання:
  - Вплив гри та іграшок на особистісне зростання дітей різної статі.
  - Роль батька у гендерному вихованні хлопчика та дівчинки.
  - Роль сім'ї у гендерному вихованні дошкільників.
2. Скласти поради батькам щодо створення художньо-розвивального середовища в умовах сім'ї (як ознайомлювати дітей з художніми творами, які ігри підбирати).
3. Розробити планування щодо роботи з батьками з гендерного виховання дітей дошкільного віку.

Тематика доповідей та рефератів:

1. Виховання гендерної культури у дітей старшого дошкільного віку.
2. Сучасні підходи до гендерного виховання дошкільників засобами живопису.
3. Роль батьків у формуванні статевої поведінки дітей.
4. Розвиток професійної комунікабельності вихователя.

Література:

1. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / за ред. Ю. І. Саєнка. Київ : ВАІТЕ, 2007. 143 с.
2. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника. Київ : 2000. 230 с.
3. Кононко О. Л. Розвиток статевої свідомості хлопчиків та дівчаток у дошкільний період. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини* : наук.-метод. збірник / за ред. Т.В. Говорун. Київ : Інститут змісту та методів навчання, 1996. 143 с.
4. Кочерга О. Хлопчики: які вони? *Дошкільне виховання*. 2007. № 2. С. 5–7.
5. Кубриченко Т. Гендерний розвиток дівчинки. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 16–19.
6. Мухоморина Л. Полоролевое воспитание детей дошкольного возраста. Симферополь : Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2001. 92 с.
7. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / авт. кол.: Агеєва В. П., Близнюк В. В., Головашенко І. О. та ін. Київ : «КІС», 2004. 536 с.
8. Про попередження насильства в сім'ї : закон України № 2789–ІІІ від 15 листоп. 2001 р. *Офіц. вісн. України*. 2001. № 51. С. 41–49.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с. Т. 3. 350 с.
10. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2012. 368 с.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18 груд. 2018р. № 5, ст. 33 *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вер. 2005 р. № 52, ст. 561. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
3. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 6 вер. 2012 р. № 32, ст. 412. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
4. Аніщук А. М. Індивідуалізація виховання і навчання дітей дошкільного віку : тексти лекцій для студентів спец. «Дошкільне виховання, практична психологія». Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 102 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2012. № 7. С. 3–23.
6. Бендас, Т. В. Гендерная психология : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2006.
7. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 1. С. 7–13.
8. Гайденок В. Гендерна педагогіка: долаючи межі теоретично і практично. *Філософські абрисы сучасної освіти* : монографія / за заг. ред. І. Предборської. Суми, 2006. С. 42–59.
9. Гендерний розвиток у суспільстві : конспекти лекцій. Київ : ПЦ «Фоліант», 2005. 351 с.
10. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / за ред. Ю. І. Саєнка. Київ : ВАІТЕ, 2007. 143 с.
11. Говорун Т. В. Гендерний чинник у вихованні дітей. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. Інституту психології АПН України. Київ : Гнозис, 2003. Т. 5. Ч. 6. С. 111–117.
12. Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2004. С. 155.
13. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стать та сексуальність : психологічний ракурс. Тернопіль, 1999. 276 с.
14. Гончаренко А. М. Хлопчики й дівчатка : міжособистісні взаємини. *Дошкільне виховання*. 2007. № 4. С. 8–10.
15. Горностай П. П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. *Основи теорії гендера* : навч. посіб. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 132–156.
16. Градусова Л. В. Гендерная педагогіка : учебн. пособ. Москва : Флинта : Наука, 2011. 176 с.
17. Гендерна педагогіка. Хрестоматія : навч. посіб. / за ред. В. Гайденок. Суми : Університетська книга, 2006. 313 с.

18. Денисенко Н. Ф. Формування у молодших дошкільників основ свідомого ставлення до власного здоров'я : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». Київ : Наш час; Харків : Ранок, 2010. 95 с.

19. Доронова Т. Н. Девочки и мальчики 3–4 лет в семье и детском саду : пособие для дошкольных образовательных учреждений. Москва : Линка-Пресс, 2009. 212 с.

20. Загранична С. Я – хлопчик, я – дівчинка : заняття для середньої групи. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 22–23.

21. Здравомислова О., Герасимова К., Троян Н. Гендерні стереотипи в літературі для дошкільників : російські казки. *Дошкільна освіта*. 2010. № 4. С. 32–45.

22. Качина Е. Среда как средство нравственно-полового воспитания детей дошкольного возраста. *Детский сад от А до Я*. 2005. № 4. С. 122–123.

23. Кікінежді О. Гендерне виховання змалку. *Дошкільне виховання*. 2006. № 3. С. 10–13.

24. Кікінежді О. Соціально-психологічні чинники диференціації гендеру в українському соціумі (гендерна дискримінація в освіті). *Освітянин*. 2008. № 4. С. 22–28.

25. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 400 с.

26. Кімел М. «Отже, ось у чому пояснення» : гендерний розвиток з погляду психології. *Гендероване суспільство*. Київ : Сфера, 2003. С. 101–132.

27. Коваленко А. У країні хлопчиків і дівчаток : заняття для молодшої групи. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 20–22.

28. Козир М. Гендерне виховання дошкільників. *Дитячий садок* (Шк. світ). 2010. № 38. С. 30–31.

29. Коломийченко, Л. В. Нравственно-половое воспитание детей дошкольного возраста. 2010. 67 с.

30. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника. Київ : 2000. 230 с.

31. Кононко О. Л. Розвиток статевої свідомості хлопчиків та дівчаток у дошкільний період. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини* : наук.-метод. збірник / за ред. Т.В. Говорун. Київ : Інститут змісту та методів навчання, 1996. 143 с.

32. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів Київ : Освіта, 1998. 255 с.

33. Конституція України : офіц. текст : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січня 2006 р. Київ : Мін-во Юстиції України, 2006. 124 с.

34. Корчак Я. Правила життя : педагогіка для дітей та дорослих. Київ : Фоліо, 2016. 544 с.

35. Кочерга О. Дівчатка : які вони? *Дошкільне виховання*. 2007. № 3. С. 5–6.
36. Кочерга О. Хлопчики : які вони? *Дошкільне виховання*. 2007. № 2. С. 5–7.
37. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
38. Кубриченко Т. Гендерний розвиток дівчинки. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 16–19.
39. Леонтьев А. А. Общение как объект психологического исследования. *Методологические проблемы социальной психологии*. Москва : Наука, 1975. С. 106–123.
40. Луценко В. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі. *Дитячий садок* (Шк. світ). 2009. № 27. С. 37–40.
41. Макаренко А. С. Педагогічні твори : у 8 т. Москва : Педагогіка, 1983.
42. Марценюк Т. Гендерна соціалізація як процес формування маскуліних та фемініних ознак гендерної ідентичності. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2004. Т. 32. С. 33–41.
43. Мухоморина Л. Полорольове виховання дітей дошкільного віку. Симферополь : Кримське навчально-педагогічне державне видавництво, 2001. 92 с.
44. Назаренко Г. Гендерні аспекти : сучасний вимір. *Психолог*. 2005. № 9. С. 3–6.
45. Непомнящая Н. И. Становления личности ребенка 6–7 лет. Москва : Педагогика, 1992. 150 с.
46. Орбан-Лембрик Л. Е. Розвиток особистості в комунікативному просторі. *Актуальні проблеми психології*. Київ : Либідь, 2002. Т. 1. Ч. 4. 576 с.
47. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
48. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / авт. кол.: Агєєва В. П., Близнюк В. В., Головашенко І. О. та ін. Київ : «КІС», 2004. 536 с.
49. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 4. С. 2–14.
50. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
51. Палій А. А. Особливості статево-рольових уявлень дітей дошкільного віку : автореф. дис... к. псих. н. : 19.00.07. / АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 1996. 24 с.
52. Пангелова Н. Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання : дисертація. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України; 2014. 445 с.

53. Педагогічна гендерна скарбничка. На допомогу створення та активності Гендерного центру / Центру гендерної освіти 33СО. Харків. URL : <https://www.genderculturecentre.org/wp-content/uploads/2020/06/thesaurus.pdf>
54. Плеханова Е. А. Организация работы педагогов по формированию гендерной идентичности у дошкольников: методич. реком. Уфа.: НМЦ «Педкнига» 2014. С. 40.
55. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 456 с.
56. Про попередження насильства в сім'ї : закон України № 2789–111 від 15 листоп. 2001 р. *Офіц. вісн. України*. 2001. № 51. С. 41–49.
57. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 120 с.
58. Програма освітня для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк МОН України; Київ : КУ ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
59. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг.ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
60. Проценко О. Психостатевий розвиток та основи гендерної культури дітей дошкільного віку. *Психолог дошкілля*. 2011. № 8. С. 1–38.
61. Репина Т. А. Особенности общения мальчиков и девочек в детском саду. *Вопросы психологии*. 1984. № 7. С. 62–70.
62. Руднева О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. 2002. № 4. С. 103–108.
63. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Либідь, 1997. Кн. 2. С. 287–289.
64. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2021». URL : <https://genderindetail.org.ua/news/uryadoviy-komitet-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoi-rivnosti-u-sferi-osviti-134328.html>
65. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 654 с. Т. 3. 350 с.
66. Сьоміна А., Куксенко О., Гармаш В. Особливості гендерного виховання дошкільників різного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 5. С. 40–56.
67. Сьоміна А., Куксенко О., Гормаш В. Гендерне виховання дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 4. С. 36–50.
68. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка : Психологічне становлення індивідуальності. Київ : Знання, 1989. 48 с.
69. Ткаченко М. В. Творчо-інформаційний проект «Гендерна абетка для педагогів : методичні рекомендації для вчителів щодо реалізації гендерної складової в навчально-виховному процесі початкової школи. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 52 с.

70. Товкач І. Гендерне виховання дошкільнят. *Дошкільнє виховання*. 2012. № 3. С. 8–11.
71. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2012. 368 с.
72. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. С.182–191.
73. «Формування Я-хлопчика та Я-дівчинки – чоловіка та жінки». *БВДС*. 2009. № 12. С. 12–20.
74. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. URL : <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91enderna-segregaciya.html>
75. Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В., Кононко О. Л. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ : МЦФЕР, 2019. 488 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Андрогінія 14
Біархат 35
Булінг (цькування) 21
Відкрита дискримінація 21
Гендерна дискримінація 21
Гендерна ідентичність 10, 12, 14, 15, 19, 62
Гендерна компетентність педагога 47
Гендерна культура 47
Гендерна педагогіка 7, 61
Гендерна просвіта 55
Гендерна рівність 9, 13, 28, 29, 64
Гендерна сегрегація 10, 29
Гендерна сліпота 41
Гендерна соціалізація 3, 6, 14, 61
Гендерна чутливість 21
Гендерне виховання 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 20, 21, 26, 35, 59
Гендерне насильство 35
Гендерний конфлікт 35
Гендерний підхід до виховання 7
Гендерні ролі 14, 15
Гендерні упередження 29
Гендерні уявлення 14, 17, 19
Гендерночутливе заняття 41
Гендерночутливий освітній простір 21
Диференційована соціалізація 14
Егалітарна сім'я 35, 36
Інститути соціалізації 19, 21
Комунікабельність вихователя 55
Конвергенція статей 29
Маскулінність 14
Педагогічний такт 55
Привабливість вихователя 55
Прихований навчальний план 25, 41
Рівні права жінок і чоловіків 35
Сексуальні домагання 35, 37
Соціалізація 14, 33
Толерантність 41
Фемінізм 7
Фемінітиви 47
Фемінність 15

Навчальне видання

Лілія Вовк

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька
Технічний редактор
Наталія Кізима
Коректор
Уляна Куцик

Здано до набору 26. 05. 2021 р. Підписано до друку 10. 06. 2021 р. Формат 60х90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 4,25. Зам.32.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24. к. 42.